ФИФЫ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЭ ТХЫДЖЫ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЗРЭ КЪЫДОКІ

№155 (24.125) ● 2020 гъэм дыгъэгъаазэм (декабрым) и 29, гъубж ● Тхьэмахуэм щэ къыдок! ● И уасэр зы тумэнщ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

КІУЭКІУЭ Казбек:

«Дэ мы илъэсым къыдэкІуа гугъуехьхэм дапэлъэщащ цІыхубэр зэрызэкъуэтым и фІыгъэкІэ, аращ къэкІуэну зэманым и ехъулІэныгъэхэм я лъабжьэу щытынури»

Къэбэрдей-Балъкъарым и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек хэтащ КъБР-м и Парламентым и бжьыхьэ сессиер зэрызэхуащІыж зэхуэсым.

ЗЭІУЩІЭМ хэтащ КъБР-м и Правительствэм и Унафэщі Мусуков Алий, КъБР-м и Правительствэм и УнафэщІым и къуэдзэхэр, щІынальэм и хабзэхьумэ ІэнатІэхэм я унафэщІхэр, видеоэзэпльщІэныгъэ Іэмалкіэ - КъБР-м къыбгъэдэкІыу Федерацэмкіэ Советым хэт Ульбашев Мухьэрбий, КъБР-м и Лыкіыгу Къэрал Думэм и депутат Геккиев Заур, министерствэхэмрэ Іухэущ1апІэ щхьэхуэхэмрэ я унафэщІхэр, щІыпІэ унафэр зегъэкІуэныжмкІэ советхэм, муниципальнэ зэгухьэныгъэхэм я администрацхэм я Іэтащхьэхэр.

«2020 гъэр и кІэм ноблагъэ. ЗыкъэрымыкІуэу гугъуу щытащ мы илъэсыр, иджырей тхыдэм къыщымыхъуа шинагъуэм, гъэунэхуныгъэм, цІыхухэм я узыншагъэмрэ гъащІэмрэ зэлъытахэм, дыщІыууад абы - коронавирус узыфэ лІэужьыгъуэщІэм и пандемием дыІуигъэуващ. Аращ республикэм и Парламентым и мыгъэрей иужьрей зэІущІэм сыкъэтын, зэфІэдгъэкІахэм щыгъуазэ фысщІын хуейуэ, мы утыкур къэзгъэссбэпу, эпидемием дебэныным хуэунэтІауэ дызэгъусэу зздгъэхъуПахэм, илъэс икІым зэрыщыту дызыхунэсахэм я гугъу сщІыуэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и цІыхубэм захуэзгъэщІын нэхъ тэмэму къыщІэсІыьтар.

Узыфэ шынагъуэр къэралым къыщысым, Урысейм и Президентым занщІэу иубзыхуащ къалэн нэхъыщхьэр - Урысей Федерацэм щыпсэу льэпкъэм я цІыхуіщхьэр, абыхэм я узыншагъэр хьумэн зэрыхуейм теухуар. ИкІи абы хуэунэтІауэ зэфІагъэкІа Іуэху псори (узыфІэкІ мыхъуну ягъэува мардэхэри, социальнэ унэтІыныгъэ зиІэхэри) зытещІыхьар зыщ - Урысей Федерацэм и цІыхубэм я гъащІэмрэ узыншагъэмрэ хьумэныщ. Республикэм абы и льэныкъуэкІэ щыІэ щытыкІэр къэслъытэкІэрэ, сэ жызоІэ узыфэм къыхь шынагъуэр зэрытхузГъэмэщІар. Абы щхьэкІэ дэ, псом япэрауэ, фІыщІэ яхудощІ узыншагъэр хьумэн ІэнатІэм пэрытхэм. Ауэ «узыншагъэр хьумэн ІэнатІэ» щыжьитІэкІэ, ар егъэлеяуэ къущ хуэдизу мэхъу. Дэ ди гум къыбгъэдэкІыу фІыщІэ яхудощІ ди дохутырхэм, медицинэ лэжьакІуэхэм. Аэращ ІэнатІэ гугъум япэу пэрыувааэр икІи я пщэ далъхьэжащ жэуапльныгъэшхэр зыпылъ къалэнхэр, республикэм и цІыхухэр а узыфэм къарагъэлащ, ноби къарагъэл. ЦІхьащэ яхудощІ абыхэм я лэжьыгъэфІым папщІэ.

Абыхэм я Іэзагъэр здынэсыр, я лэжьыгъэм и мыхьэнэр крибгъэльэгъуэну зыщ схужьІэнур - ар Урысей Федерацэм и Президентым haIуэ къыщІащ: республикэм щыщ дохутырыр, медицинэ лэжьакІуэр, эпидемием пэщІэт Іэщ1агъэлІу 51-м къыхуагъэфэщащ, къэрал дамыгъэ пльапІэхэр, республикэ дамыгъэжр етташ щ1ыкІу 36-м.

ПщІэ зыхуэсщІ си лэжьэгъухэ, узыншагъэр хьумэн ІэнатІэм и гугъу щытщІкІэ, дэ нобэ жьитІэфынущ, ар гъэунэхуныгъэхэм зэрыпхыкІыфар. Дэ узыншагъэр хьумэн ІэнатІэр псынщІэу хуэзтедгухэфащ коронавирус узыфэ зэрыщІалэм пэщІэтыным. КъыщІэзыдзэ пандемием нэхъри зиубгъункІэ зэрыхъунур къэтпльытэри, сымаджэщхэм гъэпльапІэу щІэдгъэуващ планкІэ кьытхуагъэльэгъуам нэхърэ нэхъыбэ. Нобэм ирихьэлІэу республикэм иІэщ а узыфэм пэщІэтыным хуэгъэпса гъэульапІэ 1800-м щІигъу икІи аехэр Іухэущ1апІэхэм кьемэщІэкІыркъым.

Дэ, къэралыр къызэрыддэІэпыкъунум дыпэмыпльэу, республикэ мылъкукІэ а гъэульапІэхэр кьызздгъэпащащ хуей хьумэ, цІыхур зэрагъэбэуэн Іэмэпсымэхэмкіэ. Псори зэхэту пІалъэ кІэщІым кьурибыдзэу ирашэлІащ гъэльапІэ 1204-м. Дэ тхузэфІэкІащ лабораторэ, узыфэр кьиззрахутэ оборудованэхэр цІыхухэм тестхэр ирагъэтыным, КТ-къэпщІэныгъэхэр ирагъэкІуэкІыным хуэдгъэхьэзырын.

Госпитализэр кислород, ИВЛ Іэмэпсымэхэмкіэ ирикъуу къызэрэпэщІыным республикэм щыщу сом мелуан 40,2-рэ хуэхтхащ. ЦІыхухэм узыфэм зэрызыщІахъумэ хьэпшыпхэр ирикъуу кІэным сом мелуан 19 тедгъэкІуэдащ.

Узыфэ нэхъ шынагъуэхэм щапэщІэт сымаджэщхэм папщІэ хэрал мылъкукІэ къащэхуащ медицинэ оборудованэ 1000 хуэдизи, псори зэхэту сом мелуан 748-рэ хуэзэу. Абыхэм яхэтщ рентген Іэмэпсымэу 10, УЗИ зэращІу 15, компьютер томографыр 2, сенсор Іэмалкіэ лажьэ хъыбарегъащІэ терминалу 2, бэийкІэ зэрыІэзэ Іэмэпсымэ, ИВЛ аппарату 61-рэ, НИВЛ-ту 156-рэ.

Мы гъэм къащэхуащ «ДэІэпыкъуэгъу псынщІэ» Іэнатіэм папщІэ автомобиль 28-рэ, абыхэм реанимобилу 11, дохутырхэр унэм щІэс сымаджхэхэм зэралъэІэс автомобиль псынщІэу 24-рэ яхэту (16 нэгъабэ къэтщэхуащ бюджетым щымыщ мылъкуКІэ).

«Узыншагъэ» льэпкъ проектым хьыкъу зэфІагъэкІахэм я фІыгъэкІэ хэпщІыкІыу ефІэкІуащ медицинэ Іухэущ1апІэхэм я мылъку-техникэ лъабжьэр, пандемием и льэныкъом а лэжьыгъэр нэхъ щІэзгъэхуэжьа хъуащ. Эпидемиер ихьмэ, а Іэмэпсымэхэр ди цІыхухэм яфІ зыихъльхэм хуэлэжьнущ.

Кьыхэзгъэщыну сыхуейщ медицинэ Іухэущ1апІэхэм егъэджэныгъэ Іэнатіэм щызэфІагъэкІахэр: Іэщ1агъэлІхэр егъэджэным, зыхуэныкъуэ методикэкІэ ахэр къызэгъэпэщыным, ординаторхэр Іухэум кьыхэзэным екьэлІа кьалэнхэр псынщІэу зэфІагъэкІащ, госпиталхэр лэжьакІуэхэмкІэ и чэзум кьызэрагъэпэщащ.

Къэбэрдей-Балъкъэрыр ящыщщ COVID узыфэр зыпкърытхэу амбулаторнэу зэІузэхэм хущхьэуэхэр кьахэущэхун псом япэу щІэзыдза щІыналъэхэм. Кьывгурыіуэн папщІэ: цІыхуитху хъу унагъуэм исхэм загъэхъужыным ику иту сом минипщІым кьыщыщІэдзауэ нэхъыбэ трагъэкІэщэн кьэралым мылъку зэрахуихыным теухуа унафэ щхьэхуэ кьащта щхьэкІи къэдмыгъанэу. Ахъщэр адэкІи яттынущ, узым дытекІуэу ди дохутырхэм ди нэІэ ятетынущ, мылъкукІэ зэрызащІэдгъакъуэр, даззрыдІэпыкъуэр абыхэм зыхеДгъащІэу. Медицинэ лэжьакІуэхэр я къалэн гугъуэхэр ягъэззэщІэным трагъэгушхуэн, я лъэр нэхъ жан ящІын мурадкІэ къэрал бюджетым сом мелард щыхухахащ.

Я лэжьыгъэр яуха нэужь медицинэ лэжьакІуэхэм тэмэму зегъэзгъэпсхужьын папщІэ госпиталхэм кьыщызэрагъэпэщІат ахэр щхьэхуэу щыпсэу щІыпІэхэр, ерыскьыпэ транспорткІи зыхуей хуэзэу. Апхуэдэ общежитэр зыхуэныкъуэхэмкІэ кьызэрэпэщыным республикэ бюджетым щыщу сом мелуани 112,5-рэ трагъэхуэдащ. Зи унэхэр апхуэдэ Іухэухэм хухэзыха хэзрычэтыщІэхэм фІыщІэ яхудощІ.

Медицинэ Іухэущ1апІэхэм (госпиталхэм) я лэжьыгъэр зэбгъэмыууэ зэтеухуауэ щІытыным трагъэкІуэдэн папщІэ республикэ бюджетым кьыхахащ сом мелуан 747-рэ. Къэрал бюджетым сом мелардитІкІэ зыкъытщІигъэкъуащ. Псори зэхэту сом меларди 2,8-рэ абы кьыхуэдгъэсбэпащ.

Дэ адэкІи едгъэфІэкІуэнущ узыншагъэр хьумэн ІэнатІэр. Дэ фыщІыгъаэзщ цІыхухэм япэ дыдэу зызыхуагъаэз медицинэ Іухэущ1апІэхэр егъэфІэкІуэным теухуа унафэ кьыззрыщтам, абы мылъку зэрыхуэхтам. Дэ дегугъунущ Къэбэрдей-Балъкъэрым и поликлиникэхэр зэрыщ1ащІыным. Абы Іэмал кьитынущ щыфэхэр хэмытІасу зыхьутэныжмкІэ икІи ди мурад нэхъыщхьэм - дунейм ехыжхэм я бжыгъэр гъэмэщІэным, гъащІэм и кІыхьагъым хэгъэхъуэным - дынэсынымкІэ.

Эпидемиологие щытыкІэр къэтпльытэурэ, дызэрыт илъэсым къэдкІэ нэхъыбэ хуауащ цІыхухэм социальнэ и лъэныкъуэкІэ зэрызащІэдгъакъуэ Іэмалхэр. УнэтІыныгъэ псомкІи социальнэ ахъщэхэр ирагъащ апхуэдэ щІэгъэкъуэн зэхьыкъуэу кьапльытахэм.

Къэбэрдей-Балъкъэрым нэсу щагъэззэщІащ цІыхухэм зэрызыщІагъаныгъэ ахъщэхэр етыным хуэунэтІауэ хабзэм ипкъ иткІэ я пщэ кьыдэхуэ кьалэнхэр.

Кьапщтэмэ, мылажьэ пенсионер мин 55-м я пенсэхэм хущІагъауащ социальнэ ахъщэхэр, къэрал, республикэ бюджетхэм кьыхэкІыу а Іухэум псори зэхэту хуахахащ сом мелард 1,9-рэ, псэупІэ-коммуналынэ хозяйствэм и Іухэутхьэбзэхэм щІэтын хуей пщІэм пэмыльащэм абыкІи зыщІагъэкъуащ - сом мелуан 413-рэ абы хуэатІыпщащ.

ЦІыхухэм социальнэу защІэгъэкъуэн и льэныкъуэкІэ гулыитэшхуэ хуащІащ сабий зиІэ унагъуэхэм ядэІэпыкъуным.

Сом меларди 4,5-м щІигъу хуэатІыпщащ илъэсищ - илъэсибл ныбжьхэм ят сабийжэм (ахьшэр іэрыхьащ а ныбжьым кьуриубыдэ щІыкІу мин 63-м).

(КІэухыр 2-нэ нап.)

Іуащхьэмахуэ и щыгухэм ящыщ зым гъуэгущІэ къыщызэІуах

Іэшанэкіэ укъыщежэх хъун гъуэгущІэ иджыблагъэ Іуащхьэмахуэ и щыгухэм ящыщ зым къыщызэІуахащ. Хым елъытауэ метри 3455-кІэ нэхъ лъагэ Гарабаши бгыщхьэм къыщежьэу зызыукъуэдий а гъэгум и ныкьыбатырыр метр 1500-м ноблагъэ. Бгым ит мыпхуэдэ гъуэгу лІэужьыгъуэхэр къэгъэшыпІэ-гъэзапІэу яІэмрэ шынагъэу пылъымкІэ зэщхьэщокІ. Иджыри къыздэсым Іуащхьэмахуэ куэщІым иращІыихьа мыпхуэдэ къежэхьпІэхэм «дамыгъэ щІы-хур» тедзарэ ахэр къызэрыгуэкІыу къалъытэу щытамэ, иджы къызэІуахар нэхъ гугъуу, гъэзапІэу иІэхэри, къельапІэу зыпкъыкІэри нэхъыбэщ, «дамыгъэ плъыжькІи» къыхэгъэщхьэхукІ.

ГЪУЭГУР тралъхьэн щыщІадзар гъэмахуэрэщ, яуэхыну щытрауха пІалъэм, зыпІъыкъыкІуэхэмрэ бгым Іэшанэкіэ къежэхыну зыфІэфкъэмрэ уэру къыщыззэхуэс зэманым, зэрехъулІар жьІэн хуейщ. Лэжьыгъэхэр хьэпІэ зыщІыр бгыщІэкІэхэр пхышын, абыхэм я щабагъ-быдагьыр ящэлытэн, а гъуэгум иІэн хуей шынагъэншагъэр сыт хуэдэ льэныкъуэкІи зэпэщэчэн зэрыхуейрат. Я пащхьэ кьралъхьа кьалэным гъуэгугуэхэр пэльэщащ, лэжьыгъэри игъуэм кьрахьэлІащ. Кьынэмыщ1ауэ, узэукхъуэр гъуэгум кьытемыхьэу лъэныкъуэкІэ зыІуэнтІэн льэпощхьэпохэри зэрыхуащІари кьыхэгъэщын хуейщ.

Гъуэгур щаутыпщыкьрихьлІащ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ **КІуэкІуэ Казбек**, Урысей Федерацэм экономикэ зыужьыныгъэмкІэ и министрым и япэ къуэдзэ **Бабич Михаил**, Іэшанэкіэ бгыльэ щІылэфІ щІалэгъуалэр, нэгъуэщІ кузди.

Іузэу екІуэкІым щытепсэлъыхьым, **Бабич Михаил** кьыхихъэщащ Урысей Федерацэм, Къэбэрдей-Балъкъэрым я Правительствэхэм Іуащхьэмахуэ щІынальэм курортым зыщегъэужьыным ехьэлІауэ Урысей Федерацэм Экономикэ зыужьыныгъэмкІэ и министерствэм кьыхилъхьа проектыр кьызэращтар, абы хухаха сом мелардиблыр Іузэум занщІэу зэрыхуаутІыпщынур. Зэ́ІущІэм кьызэхуэсахэм Бабич гу лъаригъэтащ, кьапэщылъ планым ипкъ иткІэ, Іуащхьэмахуэ щІынальэм кьыщалэтыну лэжьыгъэхэр илъэсищым и кІуэцІкІэ зэрІахьну зэрамурадыр, «Прийот-11» жьыхуІэ льагалІэми зэрынэсынур, курортыр зэпымыууэ илъэс хъурейкІэ лажьэу яутІыпщыну зэрагъэпсыр.

Апхуэдэу Бабич и гугъу ищІащ Іуащхьэмахуэ щІынальэм, нэхъ пыухыкІауэ жьІпІэмэ, Азау хуейм абы и Іэхэлъхэмрэ, гулъытэ хэха зэрыхуащІыным, резидент щІыпІэр зэрагъэнэхуэным.

«Абдеж хьэщІэщ зэтегъэпсыхьахэр къыщызэдгъэпэщыну, дунейпсо сервисым кьыкІэрымыкІу зыгъэпсэхупІэхэр щыдухэну, цІыхухэр зыхуей-зыхуэныкъуэхэр ящІэну, зэхуэсахэм Бабич гу лъаригъэтащ, зэфІэзых Іузэущ1апІэхэр кьыщызэІутхыну ди гугъущ. ЗэрыгурыіуэгъэщІ, - жиІащ Бабич Михаил, - курортыр кьызэщІэІэта хъун папщІэ, и гуащІэ псор кьызэрыкІыу утІыпща хъун щхьэхІэ, сервисыр уи нэІэ тетын, ар дунейпсо пщащ1ым ешэлІэн хуейщ. Мыр къызэгъэпэща зэрыхъунум Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэри дэри дытолажьэ. Аращ ищхьэкІэ зи гугъу сщІа резидент щІыпІэр теплъэкъуІ имыІэу иджырей стандартхэм хуэгъэкІуэныр зи щІпэ зэзфІэх кьалэну кьыщІэтІыльэтэр. Апхуэдэу щыт пэтми, мы Іуэхум лантІагъ гуэр хэмылъу зэрымыхъунри фІыуэ кьыдгуроІуэ. Мы щІыпІэм лажьыгъэ щызыІэ хъэрыкъэтыщІэхэм я гъэзэгъэпльмыуплъу, абыхэми дэри зэхуэдэу ди фейдэ зыхэлъ Іузэгъуэгъэри здэщІэгъэкІыу дыщытын хуейщ. Мыр пщэрыльышхуэщ. Хэт хуейми, абы мыбдеж лажьыгъэ щигъуэту, а Іэмалыр абы дэри кьахуэзэдгъэпэщыпхъэщ».

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Іэтащхьэ **КІуэкІуэ Казбек** и псалъэм кьыхэщащ туризмэм зиужьныр зэфІэхьн хуей кьалэн нэхъыщхьэу кьапэщылъхэм зэращІыщыр. «ЦІыналъэм и щІыпІэпс щытыкІэм Іэмал кьыдет курортым зедгъэужьыпхъэщ жьІпІэ кьудей мыхъуу, абы зыгъэпсэхуакІуэ кьакІуэхэм я бжыгъэм хэгъэхъуэным дегупсысыныр, я тыншыгъуэмрэ зэІузэпэщагъым дытелэжьынэр. Дэ ди мурадщ илъэсым и кІуэцІкІэ мыбы кьакІуэ туристхэм я бжыгъэр мелуан щитІым нэдгъэсыну. Іуащхьэмахуэ - ди щІынальэм и налкъутналмэсщ, щыпсэу лъэпкъхэм я хуэгъуэфІгъуэщ. Нобэ нэрылъагъуу ди нэгу щІокІ Іуащхьэмахуэ курортым и зыужьныныгъэм мылъку зэрыхалъхэр, ахэр егъэфІэкІуэпхэр зэфІэхьпхъэщ щыІэм зэрырахьэлІэр. Иджыпсту Бабич Михаил и гъусэу кьызэІутх мы гъуэгур мы илъэсым Іэмалыншэу зэфІэхьн хуейуэ щытту планым и зы Іуэхугъуэри, ар кьетхьэлІащ, дапэкІи нэхъыбэж кьытпэщылъщ. Кьызэрыхагъэщащи, резидент щІыпІэм и зэгъэпэщыным турист нэхъыбэ кьешэлІа зэрыхъунум и гъуэгуэр нэхъ зэІубэ ищІынущ. ФІэкІыпІэ имыІэу дызытелэжьнухэм ар ящыщщ. Ди щІынальэм щызэрагъэкІуэкІ икІи кьыщыщІагъэкІ хуугъуэфІыгъуэр (РВП) нобэкІэ зы процент хъумэ, ди мурадхэм япкъ иткІэ я бжыгъэр процентищым нэдгъэсыну тыдоухуэр».

Гарабаши щыгум щыпхаша гъуэгур, сыт хуэдизу дунейр мыжьапщэми, гукъыдэжрэ Іэгуауэшхуэм щІэту КІуэкІуэ Казбекрэ Бабич Михаилрэ кьызэІуахащ, лентІ плъыжьыш эпэуупщІри.

ШУРДЫМ Динэ.

КІуэкІуэ Казбек иригъэкІуэкІащ ЦІыхухэм щІэныгъэ нэхъыщхьэ егъэгъуэтынымрэ наукэмкІэ советым и япэ зэхуэсыр

КІуэкІуэ Казбек иригъэкІуэкІащ КъБР-м и Іэтащхьэм деж ЦІыхухэм щІэныгъэ нэхъыщхьэ егъэгъуэтынымрэ наукэмкІэ щыІэ советым, дызэрыт илъэсым фокІадэм и 30-м къызэрагъэпэщам, и япэ зэхуэсыр. Советым щыІуэ 23-рэ хагъэхьащ: КъБР-м и Правительствэм хэтхэр, цІыхухэм щІэныгъэ нэхъыщхьэ щрагъэгъуэт еджапІэхэм, щІэныгъэ-къэхутакІуэ институтхэм я унафэщІхэр, республикэм и жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лІыкІуэхэр.

ЗЭІУЩІЭР къыщызэІуихым республикэм и Іэтащхьэм къызэхуэсахэм ягу къиГъэкІыжащ къэралым и Президентым къигъэва кьалэн нэхъыщхьэр - 2030 гъэм ирихьэлІэу Урысей Федерацэр щІэныгъэ хэутэныгъэхэмкІэ дуней псом бжьыпэр щызыІыгъ къэралипщІым хабжэ хъун зэрыхуейр, абы папщІэ кьагъэссбэпыну хэкІыпІэхэм ящыщу цІыхухэм щІэныгъэ егъэгъуэтын Іэнатіэр егъэфІэкІуэнри зэрыщытпхъэр. Абы кьыхихъэщащ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм деж ЦІыхухэм щІэныгъэ нэхъыщхьэ егъэгъуэтынымрэ наукэмкІэ щІыІэ советым кьыщыщІагъэр а Іуэхум хэтыну зи пщэ кІыщІдахуэ псори я кьалэнхэм хуэзщІэгъэуІуэныр, сэбэпныгъэ нэхъыбэ кьахьу Іузэущ1апІэхэр зэдзлэжьынэр, республикэм а Іэнатіэм зыщегъэужьыным хуэгъэпса кьэрал унафэхэр зэхэлъхьанэр арауэ зэрыщытыр.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм цІыхухэм щІэныгъэ нэхъыщхьэ егъэгъуэтынымрэ наукэмрэ епха и Іэнатіэм абы и лъэныкъуэкІэ иІэ Іэзфэжьымрэ Іэмалхэмрэ зэпкърихыу зэІущІэм кьыщыпсэльащ КъБР-м и Правительствэм и Унафэщі **Мусуков Алий**. Абы зэрыжиІамкІэ, Къэбэрдей-Балъкъэрым щолажьэ щІэныгъэ нэхъыщхьэ щрагъэгъуэт федеральнэ Іузэущ1апІэу 3, наукэм хуэгъэпсауэ 5-рэ уней еджапІэ нэхъыщхьэу зырэ. ЩІэныгъэ нэхъыщхьэ егъэгъуэтынымрэ хуэзхьэльа программэхэмкІэ ирагъаджэ студент мин 13-м щІигъу. ІущІагъэ 246-рэ ирагъэгъэуту. Кьэхутэныгъэхэр ирагъэкІуэкІ унэтІныныгъэ зэхуэмыдэхэмкІэ: цІыху акъылыр здынэсым тегъэпсыхьа Іэмэпсымэхэр щІыным, робототехникэм, полимерхэм я химием, мэкъумэш Іэнатіэм щыхапщэ системэщІэхэм, биомедицинэм, нэгъуэщІхэми епхахэмкІэ. Иужьрей илъэситхум патентрэ щІэ гугъ кьызэрагупсысам щыхьэт техъуэ тхьилъу 426-рэ кьратащ ахэр зи Іэдакъэщ1ыжьхэм, фундаментальнэ кьэхутэныгъэхэм я Урысей фондым и проект 76-рэ зэгъэзэщащ.

Зэ́Іущ1эм зэхуэдэу кьыщыпсэльащ Бэрбэч Хь. М. и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр кьэрал университетым и ректор **Альтуд Юрий**, КІуэкІуэ В. М. и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр кьэрал мэкъумэш университетым и ректор **Апажэ Аслъэн**, РАН-м и Къэбэрдей-Балъкъэр щІэныгъэ центрым и унафэщІ **Нэгуэй Залымхан** сымэ.

Тепсэльыхьащ щІэныгъэлІ ныбжьыщІэхэр къэхутэныгъэщІэхэм хэтыным зэрыгъэгушхуэну Іэмалхэм. ЩІэныгъэлІ ныбжьыщІэхэм зыщІагъэкъуэн, ахэр къэхутэныгъэщІэхэр егъэкІуэкІыным драгъэхьэхьи мурадкІэ, 2020 гъэм, иджы ягъ дыдэу, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм саугъэтитху игъэващ, дэтхэнэри сом минищэ хъууэ. Кьимыдэкіэ, КъБР-м щІэныгъэмрэ техникэмкІэ и Іэнатіэм щатыну Къэрал саугъэтыр, сом мелуан хъур, яГъэващ, щІэныгъэлІ ныбжьыщІэхэм ират стипендием хагъэхьащ - сом минитІым и пІэкІа 10000 ират. ЩІэныгъэлІ ныбжьыщІэхэм зыщІагъэкъуэн, ахэр къэхутэныгъэщІэхэр егъэкІуэкІыным драгъэхьэхьи мурадкІэ, 2020 гъэм, иджы ягъ дыдэу, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм саугъэтитху игъэващ, дэтхэнэри сом минищэ хъууэ. Кьимыдэкіэ, КъБР-м щІэныгъэмрэ техникэмкІэ и Іэнатіэм щатыну Къэрал саугъэтыр, сом мелуан хъур, яГъэващ, щІэныгъэлІ ныбжьыщІэхэм ират стипендием хагъэхьащ - сом минитІым и пІэкІа 10000 ират. ЩІэныгъэлІ ныбжьыщІэхэм зыщІагъэкъуэн, ахэр къэхутэныгъэщІэхэр егъэкІуэкІыным хуэгъэза Іуэхухэм адэкІи пащэнущ.

Республикэм цІыхухэм щІэныгъэ нэхъыщхьэ егъэгъуэтын и Іэнатіэм зегъэужьыным хуэунэтІа Іузэхуэм щытепсэльыхьым КІуэкІуэ Казбек жиІащ: «Дэ ди Іэщ нэхъ хэкъуэгъэ дызыщІалажьэ унэтІныныгъэ хэхахэр - псалъэм папщІэ, мэкъумэш Іэнатіэр, промышленностымрэ туризмэмрэ, апхуэдэуи ди Іэщ дяпэкІэ зызэдгъэужьын хуейхэр - IT-технологиемэ пащІащ. Ауэ нобэ дунейм, щІэныгъэмрэ технологиемрэ апхуэдизу псынщІэу заужьри, мы зэманым зэпІэзэрыту, адрейхэм япеуэфыну къэтлъытэ Іэнатіэхэр пщэдей дызыхуэмеижу кьыщІидзызыжнкІэ зыхуэІуа щІыкІэм, апхуэдэу мыхьэнэщхуэ зэдмыт нэгъуэщІ зыгуэркъэ япэ ищу экономикэм и Іэнатіэ нэхъыщхьэу кьыщІидзынкІэ хъунущ. Ди кьалэныр зэманым дыкьыкІэрымыкъуным, абы кьыдэкІуэжьм дегупсысыным я мызакъуэу, унэтІныныгъэхэр зытелэжьнур убзыхуныбрщ, Іэнатіэхэр кьэгъэщІэрэщІэжьным дыхэтныбрщ. Экономикэм нобэ дызыщІыуэ Іузэпощхьэпохэм нэхъ псынщІэу жэуап зэреттыфыну Іэмалхэр диІэныбрщ».

Япэ зэІущІэм унафэ зыбжанэ кьыщащтащ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щІэм тету зегъэужьыным хуэунэтІа Іэмалхэр зэхэлъхьэным теухуахэри абыхэм яхэту.

Республикэм и Іэтащхьэм зэІуІуэгъэщІыкІым абы кьыриІэлІахэм гу лъаригъэтащ властым и республикэ органхэр щІынальэм, кьэралым я еджапІэ нэхъыщхьэхэм щекІуэкІ Іузэхуэм зэт кьудей мыхъуу, адэкІи зэрылэжьну щІыкІэр абыхэм ящІыгъуу яубзыхун, япэкІэ кІуэтэн зэрыхуейм, республикэм и экономикэр мы зэманым зыхуэныкъуэхэм ятещІыхьауэ. «Дызэгъэсу зэхэтІтхьэн хуейщ зыхуэфащэ Іэщ1агъэлІхэмкІэ дыкъыззэзыгъэпэщыну, щІэныгъэ кьэхутэныгъэхэр зэредгъэкІуэкІыну политикэр, дэ зыхуэдгъэувыж екъуІэныгъэщІэхэм дынэсынымкІэ кьэтхуэщхьэпэхэр», - жиІащ республикэм и Іэтащхьэм.

КъБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ1апІэ.

Нобэрэ пщэдейрэ

Дыгъэгъаазэм и 29, *гъубж*

♦Ирландием и Конституцэм и махуэщ

♦1768 гъэм пащтыхь гуащэ Екатеринэ ЕтІуанэм Урысейм щыпэу тхылъымпІэ ахъшэхэр кьагъэсэбэпыну унафэ ищІащ.

♦1902 гъэм Москва къыщызэІуахащ «Национальэ» хьэщІэщыр.

♦1927 гъэм совет къэралым щыяпэу Харьков кьалэм къыщызэІуахащ сабий екІуэлІапІэнэшхэр зэдэщІІэ, ахэр щрагъаджэ, щагъасэ коммунэр, Дзержинскэм и цІэр зезыхьэр.

♦1932 гъэм СССР-м щагъэуващ «Ворошиловский стрелок» щІэныгъэм я бий-жьыхуиІэмкІэ цІыхур гъэкъуэншэныр.

♦1977 гъэм СССР-м къэрал кІуэцІ Іэухуэхэмкіэ и министр Щёлоков Николай Іэ щІидзащ кьалэн хэхахэр зэрыщытыр, промышленностымрэ туризмэмрэ, апхуэдэуи ди Іэщ дяпэкІэ зызэдгъэужьын хуейхэр - IT-технологиемэ пащІащ. Ауэ нобэ дунейм, щІэныгъэмрэ технологиемрэ апхуэдизу псынщІэу заужьри, мы зэманым зэпІэзэрыту, адрейхэм япеуэфыну къэтлъытэ Іэнатіэхэр пщэдей дызыхуэмеижу кьыщІидзызыжнкІэ зыхуэІуа щІыкІэм, апхуэдэу мыхьэнэщхуэ зэдмыт нэгъуэщІ зыгуэркъэ япэ ищу экономикэм и Іэнатіэ нэхъыщхьэу кьыщІидзынкІэ хъунущ. Ди кьалэныр зэманым дыкьыкІэрымыкъуным, абы кьыдэкІуэжьм дегупсысыным я мызакъуэу, унэтІныныгъэхэр зытелэжьнур убзыхуныбрщ, Іэнатіэхэр кьэгъэщІэрэщІэжьным дыхэтныбрщ. Экономикэм нобэ дызыщІыуэ Іузэпощхьэпохэм нэхъ псынщІэу жэуап зэреттыфыну Іэмалхэр диІэныбрщ».

Япэ зэІущІэм унафэ зыбжанэ кьыщащтащ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щІэм тету зегъэужьыным хуэунэтІа Іэмалхэр зэхэлъхьэным теухуахэри абыхэм яхэту.

Республикэм и Іэтащхьэм зэІуІуэгъэщІыкІым абы кьыриІэлІахэм гу лъаригъэтащ властым и республикэ органхэр щІынальэм, кьэралым я еджапІэ нэхъыщхьэхэм щекІуэкІ Іузэхуэм зэт кьудей мыхъуу, адэкІи зэрылэжьну щІыкІэр абыхэм ящІыгъуу яубзыхун, япэкІэ кІуэтэн зэрыхуейм, республикэм и экономикэр мы зэманым зыхуэныкъуэхэм ятещІыхьауэ. «Дызэгъэсу зэхэтІтхьэн хуейщ зыхуэфащэ Іэщ1агъэлІхэмкІэ дыкъыззэзыгъэпэщыну, щІэныгъэ кьэхутэныгъэхэр зэредгъэкІуэкІыну политикэр, дэ зыхуэдгъэувыж екъуІэныгъэщІэхэм дынэсынымкІэ кьэтхуэщхьэпэхэр», - жиІащ республикэм и Іэтащхьэм.

КъБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ1апІэ.

Льэпкъ Іущыгъэ:

Выри лъэщ дыдэщ - къаубыдри щІащІэ.

Іэшанэкіэ укъыщежэх хъун гъуэгущІэ иджыблагъэ Іуащхьэмахуэ и щыгухэм ящыщ зым къыщызэІуахащ. Хым елъытауэ метри 3455-кІэ нэхъ лъагэ Гарабаши бгыщхьэм къыщежьэу зызыукъуэдий а гъэгум и ныкьыбатырыр метр 1500-м ноблагъэ. Бгым ит мыпхуэдэ гъуэгу лІэужьыгъуэхэр къэгъэшыпІэ-гъэзапІэу яІэмрэ шынагъэу пылъымкІэ зэщхьэщокІ. Иджыри къыздэсым Іуащхьэмахуэ куэщІым иращІыихьа мыпхуэдэ къежэхьпІэхэм «дамыгъэ щІы-хур» тедзарэ ахэр къызэрыгуэкІыу къалъытэу щытамэ, иджы къызэІуахар нэхъ гугъуу, гъэзапІэу иІэхэри, къельапІэу зыпкъыкІэри нэхъыбэщ, «дамыгъэ плъыжькІи» къыхэгъэщхьэхукІ.

♦Ирландием и Конституцэм и махуэщ

♦1768 гъэм пащтыхь гуащэ Екатеринэ ЕтІуанэм Урысейм щыпэу тхылъымпІэ ахъшэхэр кьагъэсэбэпыну унафэ ищІащ.

♦1902 гъэм Москва къыщызэІуахащ «Национальэ» хьэщІэщыр.

♦1927 гъэм совет къэралым щыяпэу Харьков кьалэм къыщызэІуахащ сабий екІуэлІапІэнэшхэр зэдэщІІэ, ахэр щрагъаджэ, щагъасэ коммунэр, Дзержинскэм и цІэр зезыхьэр.

♦1932 гъэм СССР-м щагъэуващ «Ворошиловский стрелок» щІэныгъэм я бий-жьыхуиІэмкІэ цІыхур гъэкъуэншэныр.

♦1977 гъэм СССР-м къэрал кІуэцІ Іэухуэхэмкіэ и министр Щёлоков Николай Іэ щІидзащ кьалэн хэхахэр зэрыщытыр, промышленностымрэ туризмэмрэ, апхуэдэуи ди Іэщ дяпэ

Дэ мы илъэсым къыдэкІуа гугъуехьхэм дапэлъэщащ цІыхубэр зэрызэкъуэтым и фІыгъэкІэ, аращ къэкІуэну зэманым и ехъулІныгъэхэм я лъабжьэу щытынури

(КІэухыр. ПэщІэдзэр 1-нэ нап.).

Ялп сабий къызыхэхъуа унагуэхэм мазэ къэс защІэрэхъуэным хуаутІыпщащ сом мелард 1,2-рэ.

ЕтІуанэ, абы къыхэлъытыкІуа сабийхэм папщІэ унагуэхэм ираташ сом мелуан 265-рэ.

Ди республикэ законодательствэм ипкъ иткІэ республикэ бюджетым къыхэкІыу сом мелуан 265-кІэ зыщІагъэкъуащ сабий куэд щапІ унагуэхэм.

Илъэсищ иримыкъуа дэтхэнэ сабийми мазэ къэс сом минитху хуэзэу ираташ сом мелуан 514-рэ (сабий 34.800-м);

Илъэсищым къыщыщІэдзауэ илъэс 16 ныбжьым хиубыдэжьм сом мин тІощІ-тІощІ зэ тыгъуэу ираташ (сом мин пщІыпрыпщІырэ тІэунейрэ) - абы сом мелард 3,4-рэ текІуэдащ (сабий мини 186-м ялэІэбащ).

Президентым «илъэсыщІэм ипэ къиухэ» и унафэм ипкъ иткІэ къалъхуагъащІэхэм къыщыщІэдзауэ илъэсибл ныбжьым къриубыдэжьм сом мин тхурытху яІэрыхьакІэщ, псори зэхэту сом мелуан 480-рэ текІуэдау (сабий мин 91-рэ ягъэгуфІащ).

КуэдкІэ хэхъуащ зэрылъжьапІэнщэм къыхэкІыу цІыхуэхэм зэрадэІэпыкъу ахъшэми.

Къэралым щыяпэхэм ящыщу Къэбэрдей-Балъкъэрым щІидзащ республикэ бюджетым щыщ ахъшэкІэ лэжьапІэншэхэм защІэгъэкъуэным хуэунэтІа Іэухум. Апхуэдэ ахъшэхэр яІэрыхьащ цІыху 14900-м, 2020 гъэм и гъатхэпэм и 1 - мэлыжьыхьым и 30 пІалъэм къриубыдэу Іэнатіэншэу кьалъытахэм, зэрылажьапІэнщэм щхьэкІэ ахъшэ нэхъ мащІэ дыдэ зрату щытахэм. Абыхэм зэ тыгъуэу сом мин тхурытху яІэрыхьащ, псори зэхэту сом мелуан 75,2-рэ трагъэкІуадэу. Абы къикІыращи, республикэ бюджетым къыхэкІыу я цІыхуэм сом мин тхурытху хущІагъуащ. ЗэрыІэнатІэншэм щхьэкІэ цІыхуэм нэхъ мащІэ дыдэу ират ахъшэм иужькІэ хагъэхъуауэ щытащ къэрал унафэкІэ.

ЛэжьапІэншэхэм хухах социальнэ ахъшэу псори зэхэту мы илъэсым сом меларди 2-м щІигъу ятащ. Гъэ кІуахэм ар илъэсым хуэзэу сом мелуан 300 хуэдиз хъууэ щытащ дауэ, нэгъуэщІу ящІэмэ, дэІэпыкъуныгъэм хуэди 7-кІэ хэхъуащ.

Апхуэдэуи республикэм и Правительствэм и ГъэтІылъыгъэ фондым къыхэкІыу хуэмыщІауэ псэухэм мы гъэм зыщІагъэкъуащ сом мелуан 12,5-кІэ (ахъшэр яІэрыхьащ цІыхуэм 100-м щІигъуи).

Псори зэхэту 2020 гъэм цІыхуэм социальнэ и лъэныкъуэкІэ ядэІэпыкъуным трагъэкІуэдащ сом мелард 15-м щІигъу, ар хуэдиІІам нэскІэ нэхъыбэщ илъэс кІуам а Іэхъум хуэхаауэ щытам нэхъри. Абы щыщу сом мелард 1,7-р республикэ бюджетым кьыхахащ.

МыльъкуькІэ цІыхуэхэм зэрызащІэдгъэкъуам къыщІэхъуэ, абыхэм икъуКІэ дэІэпыкъуэгъушхуэ яхуэхъуащ нэхъ хуэныкъуэхэм ерыскъыпхъэхэр зэрыхуашар. Зи ныбжьыр илъэс 65-м щІигъуахэмрэ щытыкІэ гуэныр къихутахэмрэ ерыскъыпхъэ зэмылІэужьыгъуэхэр зэрылъ хъуржын мин 30-м щІигъу хуащащ, «Дз дыззэщІыгъуэ» Урысейпсо акцэм хьыхьэу. Апхуэдэ дэІэпыкъуныгъэ мин 45-м щІигъу ягъэшащ ди хьэрычэтыщІэхэм. Мыбдежьым кьыщыкъэзгъэщІыну сыхуейт мыльъкушхуэ зыбгъэдэлъхэри, хьэрычэт Іэнатіэ мыинымрэ курытымрэ хэтхэри, зи щхьэ хуэлэжьэхэри, цІыху кьызыгъэгкІэри а Іэхъум жыджэру зэрыхэтар.

Ди волонтёрхэм, хьэрычэтыщІэхэм фІыщІэ яхуэзощІ псапащІэ Іэзэхуэр зэрырагъэкІуэкІым, дахуэзакъэ защІэгъэкъуэным зэрымыхуэгунэфым папщІэ. СощІэ а лэжьыгъэм Правительствэ и депутат куэди зэрыхэтар. ФІыщІэ фхузощІ.

Медицинэ Іэнатіэ Іутхэм ятещІа гугъуехьхэм хуэдэ зыхащІащ социальнэ лэжьакІуэхэми. Ар къэлъытауэ, социальнэ Іэхъущ Іапі Іэхэм я лэжьакІуэхэу жащ-махуэ ямыІэу я Іэнатіэхэм пэрытахэм я лэжьыгъэм тезыгъэгушхуэ ахъшэхэр ираташ, псори зэхэту сом мелуан 63,8-рэ хъууэ.

Ныбжьэгъуэх, щхьэхуэу кІыхьэзгъащІыну сыхуейщ, коронавирус уэзыфэ зэрыщІалэм ебэныным теухуауэ республикэ бюджетым кьалэну иІахэр гъэзэщІыным мы гъэм сом меларди 3,2-рэ зэрырагъэкІуэдар, абы щыщу къэрал бюджетым кьиутІыпщащ сом мелардитІым щІигъу, сом зы мелардыр республикэ бюджетым кьыхэкІащ.

Дэ, дауи, тщІэрт узыфэ зэрыщІалэм зэрызиубгъур республикэм и экономикэм зэрегузэуэнур. Мыбдежьм мы ныкъэнэшхуэ яІащديترتامكم Іэнатіэ мыинымрэ курытымрэ. Дызэрыт илъэсым и мэлыжьыхьым кьыщыщІэдзауэ щэкІуэгъуэ пщІондэ республикэ бюджетым кьыхэкІ мылъкукІэ зыщІагъэхъуащ хьэрычэт Іэнатіэ мыинымрэ курытымрэ хьыхьэ Іэухуащ Іапі Іэкъуэ пандемием и зэманым хэщІыныгъэ нэхъыбэ зыгъэтахэм - абыхэм субсидиеу сом мелуан 21,3-рэ ираташ. Курэ ящІ бюджетым кьыхэкІ апхуэдэ дэІэпыкъуныгъэ папщІэу ираташ сом мелуан 231,6-рэ. Псори зэхэту сом мелуан 252,9-рэ. НалогкІэ удачныкащ (налог ставкэхэр хуагъэмащІэу, ар ирамыгъэту, ахъшэр щатын хуей пІалъэр хуагъэпэхъуэу) хьэрычэт Іэухущ Іапі э мыинрэ курытрэ зыгъэлажьэу минийм, псори зэхэту абыхэм сом мелуани 126,6-кІэ зыщІагъэхъащ.

Мыхьэнэшхуэ зиІэ Іэухуу щытащ ІэмалымышнагъэкІэ ягъэува мардэхэм иту Іэухухэр дэгъэкІыныкрэ экономикэм зэпІэзэрыту зегъэужьыныкрэ хуэунэтІа лэжьыгъэхэр зэдгъэкІуэкІыныр.

КьыззэтемыуфІэу лэжьащ республикэм и экономикэм дежкІэ мыхьэнэшхуэ зиІэ Іэнатіэхэр кьэкъуащ хэзайтэкэр, промышленностыр, ухуэныгъэр. Мы илъэсым кьэдэкІуа гугъуехь псом щхьэкІи кьэмынэу, властым и органхэм я лэжьыгъэр зэтеуха хъуащ пандемием кьишэ гугъуехьхэр зэфІэгъэкІыным хуэгъэпсауэ зиІи абы кьыдэкІуэ социально-экономикэ Іэнатіэм ущІэгъэзэн зэфІэмыхьэныгъэхэр кьыщыхуаукъым, унэтІныныгъэ нэхъыщхьэхэм зауэкьынырэ кьыззэпыуда хъуакъым.

Валовэ щыналъэ продуктым (ВРП) 2020 гъэм хуэзэр сом меларди 154,8-рэ хъуну кьалъытэ, е 2019 гъэм ебгъапщэм, проценти 101,5-м нэсыну.

Промышленностым къыщІигъэкІыр проценти 110,3-рэ хъунущ. Мэкъумэш Іэнатіэм къыщыщІагъэкІыр, зэкІэ кьызэралъытамкІэ, процент 105,9-м нэсынущ, ухуэныгъэ лэжьыгъэхэр илъэс кІуам кьайхьулІам и проценти 101-рэ хъунущ.

Зэи кьэмыхьауэ лэжьыгъэшхуэ щызэфІагъэкІащ ГъэгуГъэр ухуэным. Объекти 103-м елэжьащ, абыхэм ящыщу 93-р щІыналъэ мыхьэнэ зиІэ ГъэгуГъу, 10-р Налшык кьалэм и уэрам ГъэгуГъуэу. «ФІагъ лъагэ зиІэ автомобиль ГъэгуГъэр» лъэпкъ проектым ипкъ иткІэ мардэм изагъэу илъэсым и кІэм ирихьэлІэу зэфІагъэкІа лэжьыгъэм хуэзащ сом меларди 2,1-рэ.

КъэкІуэну зэманым и гугъу щытщІкІэ сабийхэм датопсэлъыхь. Абыхэм папщІэ дэ тщІэнущ ахэр зыхуейм нэхъри нэхъыбэ. Нобэ ар тхузэфІокІ. 2020 гъэ къудейм духуащ ныбжьыщІэ 750-рэ - бжьыхьэнэу курыт школитІ, си ныбжьыр школ кІуэгъуэм иджыри нэмыса цІыкІу минитІым щакІэлъпылъныр Іэнатіэм 31-рэ, физкультурэ-узынщагъэр щрагъэфІакІуэ комплексу 4, джэгукІэ зэмылІэужьыгъуэхэм хуэщІа щІыпІэ 25-рэ.

Ику иту цІыкІухэм кьахь улахуэм теухуа Іэхъум утепсэлъыхьыныр тІэшІыкьым. Абы сыт щІэгъуи зэпэщІэзэныгъэхэр кьыхохі. Сэ сыхуейт республикэм щыпсэухэм зэхащІыкІыну мыбдежьм си гугъу щытщІыр. Ар статистикэщ. ПэщІ, дэ псоми дощІэ медицинэ іэжьакІуэ зэхъыпІэ жыхуэтІэхэр ставкэ ныкъэкІэ е зы ставкэкІэ зэрылажьэр, абыхэм я улахуэм ехьэлІа бжьыгъэхэр куэдкІэ зэрынэхъ мащІэр. Ауэ дэ зи гугъу тщІыр ику ит статистикэ бжьыгъэхэрщ. Зэкіэ кьызэратамкІэ, 2020 гъэм улахуэр ику иту сом 29390-рэ хъунущ икІи ар илъэс кІуам щыІам елъытауэ процент 7-кІэ нэхъыбэнущ. Уасэхэм зэрыхэхъуар кьэпІытэми, лэжьапщІэр процент 3,2-кІэ хэхъуэнущ.

2020 гъэм и бюджет зэхэтыр, зэкІэ кьызэралъытэмкІэ, сом мелард 55,2-рэ хъунущ. Фигу кьэзгъэкІыжьну сыхуейщ 2018 гъэм и кІэм ар сом мелард 34-рэ фІэкІа зэрымыхъуар. Мыбдежьм, нэхъ гурыІуэгъуэ хьун щІыныгъэ нэхъыбэ зыгъэтахэм - абыхэм субсидиеу сом мелуан 21,3-рэ ираташ. Курэ бюджетым кьыхэкІ апхуэдэ дэІэпыкъуныгъэ папщІэу ираташ сом мелуан 231,6-рэ. Псори зэхэту сом мелуан 252,9-рэ. НалогкІэ удачныкащ (налог ставкэхэр хуагъэмащІэу, ар ирамыгъэту, ахъшэр щатын хуей пІалъэр хуагъэпэхъуэу) хьэрычэт Іэухущ Іапі э мыинрэ курытрэ зыгъэлажьэу минийм, псори зэхэту абыхэм сом мелуани 126,6-кІэ зыщІагъэхъащ.

Мыхьэнэшхуэ зиІэ Іэухуу щытащ ІэмалымышнагъэкІэ яГъэува мардэхэм иту Іэухуэхэр дэгъэкІыныкрэ экономикэм зэпІэзэрыту зегъэужьыныкрэ хуэунэтІа лэжьыгъэхэр зэдгъэкІуэкІыныр.

КьыззэтемыуфІэу лэжьащ республикэм и экономикэм дежкІэ мыхьэнэшхуэ зиІэ Іэнатіэхэр кьэкъуащ хэзайтэкэр, промышленностыр, ухуэныгъэр. Мы илъэсым кьэдэкІуа гугъуехь псом щхьэкІи кьэмынэу, властым и органхэм я лэжьыгъэр зэтеуха хъуащ пандемием кьишэ гугъуехьхэр зэфІэгъэкІыным хуэгъэпсауэ зиІи абы кьыдэкІуэ социально-экономикэ Іэнатіэм ущІэгъэзэн зэфІэмыхьэныгъэхэр кьыщыхуаукъым, унэтІныныгъэ нэхъыщхьэхэм зауэкьынырэ кьыззэпыуда хъуакъым.

Валовэ щыналъэ продуктым (ВРП) 2020 гъэм хуэзэр сом меларди 154,8-рэ хъуну кьалъытэ, е 2019 гъэм ебгъапщэм, проценти 101,5-м нэсыну.

Промышленностым къыщІигъэкІыр проценти 110,3-рэ хъунущ. Мэкъумэш Іэнатіэм къыщыщІагъэкІыр, зэкІэ кьызэралъытамкІэ, процент 105,9-м нэсынущ, ухуэныгъэ лэжьыгъэхэр илъэс кІуам кьайхьулІам и проценти 101-рэ хъунущ.

Зэи кьэмыхьауэ лэжьыгъэшхуэ щызэфІагъэкІащ ГъэгуГъэр ухуэным. Объекти 103-м елэжьащ, абыхэм ящыщу 93-р щІыналъэ мыхьэнэ зиІэ ГъэгуГъу, 10-р Налшык кьалэм и уэрам ГъэгуГъуэу. «ФІагъ лъагэ зиІэ автомобиль ГъэгуГъэр» лъэпкъ проектым ипкъ иткІэ мардэм изагъэу илъэсым и кІэм ирихьэлІэу зэфІагъэкІа лэжьыгъэм хуэзащ сом меларди 2,1-рэ.

КъэкІуэну зэманым и гугъу щытщІкІэ сабийхэм датопсэлъыхь. Абыхэм папщІэ дэ тщІэнущ ахэр зыхуейм нэхъри нэхъыбэ. Нобэ ар тхузэфІокІ. 2020 гъэ къудейм духуащ ныбжьыщІэ 750-рэ - бжьыхьэнэу курыт школитІ, си ныбжьыр школ кІуэгъуэм иджыри нэмыса цІыкІу минитІым щакІэлъпылъныр Іэнатіэм 31-рэ, физкультурэ-узынщагъэр щрагъэфІакІуэ комплексу 4, джэгукІэ зэмылІэужьыгъуэхэм хуэщІа щІыпІэ 25-рэ.

Ику иту цІыкІухэм кьахь улахуэм теухуа Іэхъум утепсэлъыхьыныр тІэшІыкьым. Абы сыт щІэгъуи зэпэщІэзэныгъэхэр кьыхохі. Сэ сыхуейт республикэм щыпсэухэм зэхащІыкІыну мыбдежьм си гугъу щытщІыр. Ар статистикэщ. ПэщІ, дэ псоми дощІэ медицинэ іэжьакІуэ зэхъыпІэ жыхуэтІэхэр ставкэ ныкъэкІэ е зы ставкэкІэ зэрылажьэр, абыхэм я улахуэм ехьэлІа бжьыгъэхэр куэдкІэ зэрынэхъ мащІэр. Ауэ дэ зи гугъу тщІыр ику ит статистикэ бжьыгъэхэрщ. Зэкіэ кьызэратамкІэ, 2020 гъэм улахуэр ику иту сом 29390-рэ хъунущ икІи ар илъэс кІуам щыІам елъытауэ процент 7-кІэ нэхъыбэнущ. Уасэхэм зэрыхэхъуар кьэпІытэми, лэжьапщІэр процент 3,2-кІэ хэхъуэнущ.

2020 гъэм и бюджет зэхэтыр, зэкІэ кьызэралъытэмкІэ, сом мелард 55,2-рэ хъунущ. Фигу кьэзгъэкІыжьну сыхуейщ 2018 гъэм и кІэм ар сом мелард 34-рэ фІэкІа зэрымыхъуар. Мыбдежьм, нэхъ гурыІуэгъуэ хьун щІыныгъэ нэхъыбэ зыгъэтахэм - абыхэм субсидиеу сом мелуан 21,3-рэ ираташ. Курэ бюджетым кьыхэкІ апхуэдэ дэІэпыкъуныгъэ папщІэу ираташ сом мелуан 231,6-рэ. Псори зэхэту сом мелуан 252,9-рэ. НалогкІэ удачныкащ (налог ставкэхэр хуагъэмащІэу, ар ирамыгъэту, ахъшэр щатын хуей пІалъэр хуагъэпэхъуэу) хьэрычэт Іэухущ Іапі э мыинрэ курытрэ зыгъэлажьэу минийм, псори зэхэту абыхэм сом мелуани 126,6-кІэ зыщІагъэхъащ.

Мыхьэнэшхуэ зиІэ Іэухуу щытащ ІэмалымышнагъэкІэ яГъэува мардэхэм иту Іэухуэхэр дэгъэкІыныкрэ экономикэм зэпІэзэрыту зегъэужьыныкрэ хуэунэтІа лэжьыгъэхэр зэдгъэкІуэкІыныр.

Мы гъэм, мардэ пыухикІахэм дыщытет зэманым, Парламентым хуэзфІэкІащ щэщІауэ лэжьэну, щытыкІэм и нэІэ тетрэ кьэуб кьалэныщІэхэм и чэзум унафэ трищІыкьыну.

Депутатхэм псынщІэу кьащтащ Правительствэм зыкъыхьыхьа мардэхабзэ, законубзыку актхэр, экономикэр лэжьэным, бизнесым, сабий зиІэ унагуэхэм, пенсионерхэм, социальнэ хьэлъэр нэхъ зытещІэ цІыхуэхэм защІэгъэкъуэным хуэгъэпсахэр. ФІыщІэ фхузощІ фи лэжьыгъэм папщІэ.

Адэкіи дыІэжьэнщ, псынщІэу, зэпІэлъытауэ унафэхэр кьатщтэу, дызыхуей пІалъапІэхэм дыльэІэсу».

КЪБР-м и Парламентым и Унафащ Егоровэ Татьянэ республикэм и Іэтащхьэм депутат псоми кьабгъэдэкІыу фІыщІэ хуищІащ республикэр коронавирус уэзыфэ зэрыщІалэ лІэужьыгъуэщІэм щыпэщІэт зэманым хабзэубзыку органым иригъэкІуэкІа лэжьыгъэм пщІэ зэрыхуищІам папщІэ.

ЗэІущІэм и кІэуэным республикэм и Іэтащхьэр КЪБР-м и Парламентым и депутатхэм ехьэзэуащ кьэблагъэ ИльэсщІэмкІэ, гъэ кьакІуэми ехьулІныгъэхэр яІэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыпсэухэм яфІ зыхэлъ Іэухуэхэр дэгъэкІыным хуэлажьэну зэригуапэр кьыхигъэщу.

КЪБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ Іапі э.

БжэныкІэ Мухьэб и вагъуэ нэхур

**Зы гъэ Мухьэб сыздишат и жылэжьым - Дзэлыкъуэкъуажэ. Лэжьыгъэ Іуэхуэхэр зэфІэкІа нэужь, гъэзэг дыкъэтехьажьэкІи ипэ, «ди щІапІэмкІэ зэ дыплъэнщ» жери, уэрам гуэрымкІэ дыдэлъэдащ. ДыздэкІуэнум дынэсщ, маршынэм дыкъикІри, и хадэ шындэбзийм деж дыкъыщІэзэтеувыІащ. Мыхъейуэ зыкъомрэ щытащ ар абдеж. Гуэрыгуэм зэриубгъэкІ Іэдакъэ зэриубыдар кьызгурыІуэри, тІэкІу сыкъыІукІуэтащ. Гу лъэстащ и нэпкъэм хьыхьэ Іэдакъэ зыщІагъэкъуащ. Ахэр и гуэдзэу, Іэхъу щхьэпэ кьрихьэжьамэ, темызашэу и гъащІэ Іыхьэр кьрихьэкІащ ди республикэм фІыуэ кьыщащІыну журналист, публицист, социолог, усакІуэ БжэныкІэ Мухьэб. Дызэрыт дыгъэгъазэ мазэм и 23-м илъэс ирикъуащ ар кьызэрытхэмыткІыжрэ.

Зи гъащІэр матэщІэдзауэ кьызыхьэкІэхэм ящыщкъым Мухьэб. Абы и адэр зауэм хэкІуэдат. Анэм кьыхэуэнат зэкъуэш цІыкІуитІ. Мухьэб хьарзынэу щІэжэрт школым, хуэзфІэкІымкІи сэбэп щыхъурт унагъуэм. И адэр зэримыІэжьам и гум къитридза уІэгъэ мыкІыжауэ, щІалэ цІыкІум къытепсыкъа хьэрычэт Іэнатіэрэ игъуэтынырэ; бжьыгъэфІ иІэныкрэ фейдэ къызыпэкІуэ хьэрычэт Іэнатіэрэ игъуэтынырэ; бжьыгъэм ехьэлІа зэхъуэкІныгъэхэр кьэгъуэщэнэщ.

ЗэрытлъагъумкІэ, къэралым унафэ хуэщІын Іэнатіэм зэхъуэкІныгъэхэр зэкІэлъэкІуэу щокІуэкІ.

Унафэ кьащтэныкІэ я хуитныгъэхэм кьаззэрыкъхуэм кьыдэкІуэу жауплныныгъэшхуэ я пщІ кьыдэхуэнущ щІынальэхэм щыІэ кьулыкъущІапІэхэм. А Іэмалхэр тэмэму, нэсу кьагъэсэбэпыфуи щытын хуейщ, мыбдежьм мыхьэнэшхуэ иІэнущ республикэм и Парламентым.

Мы гъэм, мардэ пыухикІахэм дыщытет зэманым, Парламентым хуэзфІэкІащ щэщІауэ лэжьэну, щытыкІэм и нэІэ тетрэ кьэуб кьалэныщІэхэм и чэзум унафэ трищІыкьыну.

Депутатхэм псынщІэу кьащтащ Правительствэм зыкъыхьыхьа мардэхабзэ, законубзыку актхэр, экономикэр лэжьэным, бизнесым, сабий зиІэ унагуэхэм, пенсионерхэм, социальнэ хьэлъэр нэхъ зытещІэ цІыхуэхэм защІэгъэкъуэным хуэгъэпсахэр. ФІыщІэ фхузощІ фи лэжьыгъэм папщІэ.

Дзэлыкъуэкъуажэ дэт школым кьыщІэкІа нэужь Мухьэб щІотІысхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр кьэрал университетым. Абы зэрыщеджэм хуэдэуэ гуэнэгу зыхуищІыт пасэу гу зыхуищІа Іуэхуэ - журналист ІэщІагъэм. Школым зэрыщІэс лъандэрэ ар тхэрт район газетым. Университетым щІэтІысхьа иужь абы къыщыдагъэкІ газетым жьыджэру дзэлъащ. ЩІалэм журналист кьызэрищІыкІынум гу лъамытэу кьэнакьым ар езыгъаджэхэм икІи а Іуэхур ректоратым деж щынэсым, БжэныкІэр яГъакІуэ СССР-м щыІэ университет нэхъыфІ дыдэхэм ящыщ зым - Ломоносовым и цІэр зезыхьэ МКЪУ-м. ІэхъуэгъуэтегъэкІ лъэпкъ хэмыту, егупуу, абы фІыуэ щоджэ адыгэ щІалэщІэр. Къеух, и адажь щынэлъэм къагъэззэжри, лэжьэн щрегъажьэ район газетым. Ауэ абы куэдрэ Іутакъым ІэщІагъэлі щІалэр. Къэбэрдей-Балъкъэрым радиомрэ телевидениэмкІэ щыІэ комитетым ирагъэблагъэри, редактор нэхъыжьу яГъэув. Абы иужькІэ, куэд дэмыкІыу, сэтей къэхъуащ Мухьэб хьилмыфІ зэрызыригъэгъуэтари, зыпэрыІуа Іэнатіэр фІыуэ зэрилъагъури, и ІэщІагъэм зэрыхуэижьри. Дауи, телевидениэм щыуа ялп зэманкэм абы щІэтІэкъэзэн, чэнджэщэгъу кьыхухъхъащ и лэжьыгъу нэхъыжьыІуэхэр.

- Телевидениэм сыщыкІуам щыгъуэ, си насып кьикІри, сахэхуащ цІыху щэджащэхэм, зи ІэщІагъэм хуэпэж лэжьакІуэхэм, - игу кьиригъэжьыжьыр Мухьэб. - Хьуэжэ Хьэзрэт чэнджэщ щхьэпэ кьсщІигъэдэІуащ Іэнатіэм сызэрыбгъэдэтІупхъэм теухуауэ. Режиссёр Іэзэт Урыс Мухьэзэщ, сыт и лъэныкъуэкІи удэлпІей хьуну адыгагъэ хэлът, нэхъыжьми нэхъыщІэми пщІэ яхуищІу. Абыи куэдым сыхуищащ. Дол Бэлиэ іэжьакІуэ емызэшьхьт, кьызэгъэпэщакІуэ Іэзэт, гуІыІэрейт, зэ ухуэзамэ удимыхьхьэнкІэ Іэмал имыІэу. Щоджэн Хьэбас-щэ! Ар сытым хуэдэ цІыху телъыджэт! Ахэр куэдкІэ гъуаэз схуэхъащ.

МКЪУ-м щІэныгъэкІэ щыІэщіха тэми, БжэныкІэм мурад ищІащ и еджэным адэкІи пищэну - а къиуха университет дыдэм 1971 гъэм аспирантуу щІэтІысхьэжри, диссертации итхащ радиомрэ телевидениэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэрым зэрыщІэзэфІэувам, цІыхубэм я джэкІэ абыхэм яІэ мыхьэнэм теухуауэ. Филологие щІэныгъэхэм я кандидат хуауэ къигъэзэжри, пэрыуэжащ зыгъэрыкІа Іэнатіэм.

Редактор нэхъыжьу лэжьэн зэрыригъажьэрэ дэкІаишхуи щымыІэу, журналист нэхъ Іэзэхэм хабжэ хуащІ Мухьэб. Абы телевиденэм къыщызэригъэпэщ нэтынхэр щІыщІигъуэт, узыІэпызышэт, куууэ къыщІигъалъэрт. Журналистым зэхуэдэу къигъэІурыщІэрт зызрипщІыт сыт хуэдэ унэтІныныгъэри. Ауэ псом хуэмыдэу абы и щІасэт кьуажэдэхэм, губгъуэм ит лэжьакІуэжь хьІпІэ зимыІэ и унэтІныныгъэхэм ящыщ зыщ, псэупІэ, Іэухуущ Іапі э псоми я ехьулІныгъэмрэ зэпІэзэрытыныгъэмрэ аращ зэлъытэжар. Энергетикыр и Іэщ Іагъэм уэрэмжу, жэуапльныгъэ ин пылъу, хьэл-щэныфІхэр зэплъагъуу щытын хуейщ, - жиІащ Іэхъуэбэч Анзор Іэщ Іагъэлі хэм защ хуигъазэм. - Фи Іэнатіэм гурэ псэкІэ фызэрыбгъэдэтым икІи фызэрыхуэпэжьм папщІэ сынывохъуэхъу. Узынщагъэ, екъулІныгъэ фиІэну, фи лэжьыгъэр къыщІызэпыудын щхьэусыгуэ къэмыхъуну си гуапэщ!

ТЕКІУЖЬ Заретэ.

● Бахъсэн щІыналъэ

Энергетикхэр ягъэлъапІэ

Псыхъурей къуажэм и ГЭС-3 электростанцыр къызэрыуэнэхурэ илъэс 20 зэрырикъум и щІыхькІэ, а Іуэхущ Іапі э и лэжьакІуэ нэхъыфІхэр щагъэлъэпІащ Бахъсэн район администрацэм.

БАХЪСЭН районым и Іэтащхьэм и цІэкІэ абы и къуэдзэ Іэхъуэбэч Анзор гидротурбинкІэ Іэмэпсымэхэр зэгъэзэщ щыжьымкІэ слесарь Мыд Заурбий - щытхъу, Іуэхущ Іапі э и мастер нэхъыщхьэ Мыщхъэжь Хъусен щІыхь тхьІыхэр яритыжащ.

- Энергетикэр - экономикэм къыгуэхьІпІэ зимыІэ и унэтІныныгъэхэм ящыщ зыщ, псэупІэ, Іуэхущ Іапі э псоми я ехьулІныгъэмрэ зэпІэзэрытыныгъэмрэ аращ зэлъытэжар. Энергетикыр и Іэщ Іагъэм уэрэмжу, жэуапльныгъэ ин пылъу, хьэл-щэныфІхэр зэплъагъуу щытын хуейщ, - жиІащ Іэхъуэбэч Анзор Іэщ Іагъэлі хэм защ хуигъазэм. - Фи Іэнатіэм гурэ псэкІэ фызэрыбгъэдэтым икІи фызэрыхуэпэжьм папщІэ сынывохъуэхъу. Узынщагъэ, екъулІныгъэ фиІэну, фи лэжьыгъэр къыщІызэпыудын щхьэусыгуэ къэмыхъуну си гуапэщ!

ТЕКІУЖЬ Заретэ.

● Егъэджэныгъэ

«Бжэ зэІухахэм я махуэр»

Бэрбэч Хьэтіутіэ и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетыр ящыщщ Кавказ Ищхьэрэм и еджапІэ нэхъыфІхэм. Абы щеджэ студентищэхэм щІэныгъэ куу зэрырагъэгъуэтыным хущІокъу егъэджакІуэхэр, Іэщ Іагъэлі хэр. Университетым иІэ къудамэхэмрэ абы щызэфІах егъэджэныгъэ унэтІныныгъэхэмрэ щыгъуазэ хуащІ республикэм и курыт школхэм я класс нэхъыжьхэм щІэс ныбжьыщІэхэр.

ОНЛАЙН щытыкІэм иту нобэ йоклуэкІ «Бжэ зэІухахэм я махуэр». Дапщэщи хуэдэу, ар къызыхэутыныгъэ къыщыщІэзгъэпэщащ университетым. ШколакІуэхэм къыхахыну Іэщ Іагъэмрэ зэхуеджэну унэтІныныгъэмкІэ чэнджэщ щхьэпэхэр щрату, Іуэхум жыджэру хэтщ КъБКЪУ-м и щІэныгъэ лабораторэхэр, еджапІэ центрхэр. Ар ІэмалыфІщ ныбжьыщІэхэр Іэщ Іагъэхэм дебгъэхъэныкмкІэ, я къэкІуэнут зыхуэдэ хъунур нэхъ пасэу яубзыхыныкмкІэ. Іуэхугъуэм теухуа хьыбарэ нэхъапІэ къэхъапІуэу щытащ. YouTube-м и Іэмалхэр къэгъэсэбэпу, KBSUTV livestream каналым зыпащІэуа, «бжэ зэІухахэм» цІыху куэд кърихьэлІащ: еджакІуэхэри, адэ-анэхэри, егъэджакІуэхэри.

Мы Іуэхугъуэ щхьэпэм къызэщІиубыдэхэм ящыщщ университетым щекІуэкІ хабзэ дерс зэІухахэр къэгъэльэгъуэныр, студентхэр зыхуарагъадж Іэщ Іагъэхэмрэ зэрырагъаджэ программэхэмрэ ныбжьыщІэхэр щыгъуазэ хуэщІыныр. Къинэмыщ Іауэ, ныбжьыщІэхэм папщІэ онлайну къызэрагъэпэщ экскурсиехэр, джэгукІэ зэмылІэужьыгъуэхэр, зэпеуэхэр, «СТІол хьурей» зэІущІэхэр, проект хьэлэмэтэхэм я резентацэхэр, нэгъуэщІхэри.

Псори зэхэту школакІуэхэм папщІэ яГъэхъэзыращ Іуэхугъуэ 40-м щІигъу къыщыгъэльэгъуа, абыхэм щытепсэлъыхь пэрытхэм хэха. Лэжьыгъэм жыджэру хэтщ КъБКЪУ-м ныбжьыщІэхэр еджапІэ нэхъыщхьэм хуэгъэхъэзырыныкмкІэ и къудамэм и Іэщ Іагъэлі хэр. КъБКЪУ-м илъэс къэс иригъэкІуэкІ хабзэ а лэжьыгъэр хуабжьу щхьэпэщ курыт школыр мы гъэ еджэгъуэм и кІэм къэзыуухыу адэкІи зи щІэныгъэм хэзыгъэхъуэну зи мурад ныбжьыщІэхэмкІэ. Абыхэм я джэкІэ «бжэ зэІухахэр» Іэмал хъарзынэщ къыхахыну Іэщ Іагъэхэм нэхъ пасэу егупсысынымкІэ, еджэныгъэм епха Іуэхугъуэхэми нэхъ гъунэгъуу щыгъуазэ зыхуэщІыныкмкІэ.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Ислъамым и нур

Зыгъэхьэзырар
ЖЫЛОКЪУЭ Лусанншэ

Алыхьым фыкъызэригъэщIам фытет

● Уаз

Ди жагъуэ зэрыхъуци, нобэ куэдрэ дрохьэлIэ бзылъхугъэхэм захуэзыгъадэ цIыхухъхуэхэм захуэзыгъадэ бзылъхугъэхэмрэ. Ар хьэрэмышхуэхэм ящыщщ.

Абы теухуауэ хьэдис куэд щыIэщ: Iиммам Аль-Бухъари къеIуэтэж ибн Хьэббас жиIауэ: «Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа Мухьэмэд бегъымбарыр ебгащ цIыхубзым зыхуэзыгъадэ цIыхухъмрэ цIыхухъым зыхуэзыгъадэ цIыхубзымрэ».

НэгъуэщI хьэдисым къыщцыкIуащ: Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа Мухьэмэд бегъымбарым зэгуэрым илъэгъуащ зи плIэм шабзэ илъу блэкI бзылъхугъэр. Ар щилъагъум, ЛIыкIуэ лъапIэм жиIащ: «Алыхьым и нейр щыхуащ Iлым зезыгъэщхь бзылъхугъэхэмрэ бзылъхугъэм зезыгъэщхь цIыхухъхуэхэмрэ». НэгъуэщI хьэдисым щыжеIэ: «Алыхьым и нейр ящыхуащ цIыху лIэужьыгъуиплIым: бзылъхугъэхэм зезыгъэщхь цIыхухъхуэхэм, цIыхухъхуэхэм зезыгъэщхь цIыхубзхэм, зи нэхэм ямылъагъуэхр (нэфхэр) зыгъэгъуащхэм, цIыхубзкIэ нэхъуеинщэху фыз хъуэзымышэхэм».

Iиммам Абу Дауд къиIуэтэжащ: «Зэгуэрым ЛIыкIуэ лъапIэм и деж къашауэ щытащ зи Iэхэмрэ зи лъакъуэхэмрэ пкъынэкIэ (хна) ла лIыр. «Мыр сыт?» - жиIэу ЛIыкIуэр щыщIэупщIэм, жэуапу иратащ: «Мыбы фызым зрегъэщхь». Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа ЛIыкIуэ лъапIэм унафэ ищIащ лIыр Мединэ къалэм пэжыжьэ ящIыну». НэгъуэщI хьэдисым къыщцыкIуащ: «ЦIыху лIэужьыгъуищым жэнэтыр ялъагъунукъым: адэ-анэр гуГу езыгъэжьахэр, и щхьэгъусэм ищIэр къызэрыфIэмыIуэху лIыхэр, фадэ ефэхэр».

Араущ, цIыхубзу цIыхухъым зыхуэзыгъадэкIэ, цIыхухъуу цIыхубзым зыхуэзыгъадэхэри жыхьэнмэ Iыхьлы зэрыхъунум шэч хэлъкъым. Я зыхуэпэкIэкIи, я псэлъэкIэкIи, я зекIуэкIэкIи бзылъхугъэр бзылъхугъэуу, цIыхухъур цIыхухъуу щытым хуейщ. ЛIым жэуап ехь фызым и щытыкIэмкIэ. Абы и къалэнщ и щхьэгъусэм хэлъ хьэл мыхъумыщIэхэр зыхригъэныну. КъурIэн лъапIэм къыщцыкIуащ: «Уа, Iиман къэзыхьах! Фи щхьэри фи унагъуэри щыфхьумэ жыхьэнмэ мафIэм!»

«Абу Хьурейрэ» псалъэхэм я мыхьэнэр «Джэдухэм я адэ» жиIэу араущ.

Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа ЛIыкIуэ лъапIэм и асхьабхэм ящыщу «Джэдухэм я адэ» зыфIищар хэт?

Хьэзрэт Iэнэс ибн Малик и анэ Iум Сулейм АлыхьымкIэIиман щыпкъэ зиIэ бзылъхугъэт. Ар жэнэт Iыхьлы зэрыхъунумкIэ хьыбар гуфIэгъуэр Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа ЛIыкIуэ лъапIэм жриIат. Ухьуд зауэшхуэр щаублам, Iум Сулейм псыкIэ хуабжьу яхуэсакъыу щытащ зауэлIхэм, къищынэмыщIауэ, уIэгъэ хъуахэми я щIэгъэкъуэнт ар. Бзылъхугъэм бгъэдалъа Iиман щыпкъэм теухуауэ мыпхуэдэ хьыбар къыщцыкIуащ дин щIэныгъэлIхэм я тхыльым:

Iум Сулейм и щхьэгъусэ Абу ТIэлхьэ щIыпIэ жьыжь щыIэу, псэм пащI я сабий сымаджэ щыкIур дунейм ехьижат. ЛIыр унэм къыщыкIуэжам, Iум Сулейм абы гуапэу IущIащ, къэхъуа гуаэр ибзыщIащ. «Сабийр дауэ щыт?» - жиIэу адэр щыщIэупщIэм, «Мэжей, къуымыгъэуш», - жиIа мыхъумэ, нэгъуэщIкIэ зыкъригъэщIакъым. Нэху ща нэужь, фызым и щхьэгъусэм жриIащ: «Уа, Абу ТIэлхьэ, «ПIалъэкIэ схуэфыгъ», - жаIэрэ зыгуэр къыдатрэ, и чэзыр къэса нэужь, «Схуэфхъумар къызэфтыж иджы» къыджаIэмэ, епТыжьын хуейкъэ, ар уи жагъуэ пщIы хъуну?» «Анэмэтыр анэмэтщ. Ар пIалъэкIэ къозытам етыжьыпхъэщ. Абы зыгъэгуси къыхэкIын хуейкъым», - жуап къитащ щхьэгъусэм. «АтIэ, Абу ТIэлхьэ, ди сабийр пIалъэкIэ къыдэзытА Алыхьым тIихьжащи, арэзы хуэхъу ди Тхьэ лъапIэм», - жиIащ Iиман щыпкъэ зыбгъэдэлъ бзылъхугъэм.

А хъыбарыр ЛIыкIуэ лъапIэм щыжраIэжьым, Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуар Алыхьым елъэIуащ зэщхьэгъусэхэм шыIэныгъэ къабгъэдилъхьэну, къахуэупсэну. Зэман дэкIри, Iум Сулейм Тхьэр къыхуэупсащ щIалэ цIыкIукIэ, абы Абдулэхь фIащащ. Ар дуней псом щыцIэрыIуэу дин щIэныгъэлI хъуащ. Абы бынипщI къыщIэуващ, псори дин щIэныгъэлI цIэрыIуэ хуэхэщ. Абыхэм ящыщ зыщ Алыхьыр арэзы зыхуэхьун Абу Хьурейрэ.

ЛIыкIуэ лъапIэм «Абу Хьурейрэ» щIыфIищар

Абу Хьурейрэ и цIэ щыпкъэр Абдурэхьман ибн Сэхьр ад-Дэфси аль-Яманиц. ЛIыкIуэ лъапIэм къыдэгъуэгурыкIуахэм ящыщу нэхъ цIэрыIуэ дыдэр Абу Хьурейрэщ. Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа Мухьэмэд бегъымбарым и хьэдисхэм я нэхъыбэр къэзыIуэтэжар араущ.

Ар щысабийм щыгъуэ куэду ифIэфIу щытащ джэдухэм ядэджэгун. Зэгуэрым, ар иджыри ныбжьыщIэу, и плIэм джду цIыкIу тесу уэрамым здрикIуэм, ЛIыкIуэ лъапIэм ЮщIащ. «Мыр сыт зищIысыр?» - къыпыгуфIыкIыу ЛIыкIуэ лъапIэр сабийм щеупщIым, а цIыкIуми гуфIэжу жэуап къритащ. ЛIыкIуэ лъапIэм (Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуам) абы къыфIищащ «Абу Хьурейрэ» («Джэдухэм я адэ») гущIэфIэныщIэр. Псори а цIэмкIэ еджэ хъуащ щIалэ цIыкIум. Сабийми апхуэдизкIэ а цIэр и гум дихьати, «Хэт уи цIэр?» - жаIэу къеупщIмэ, мыгупсысэу «Абу Хьурейрэ» яжриIэрт.

Ислъам диныр къищта нэужь, Абу Хьурейрэ Мединэм Iэпхъащ, илъэсиплIкIэ ар щыпсэуащ Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа ЛIыкIуэ лъапIэм и мэжджытым. Абы зэи блигъэкIакъым ЛIыкIуэм и уазэкэр. ЛIыкIуэ лъапIэм и деж абы щызригъэгъуэтащ дин щIэныгъэ куу.

«Джэдухэм я адэ»

Хьэдисхэр

* * *

Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа ЛIыкIуэ лъапIэм жиIащ: «Гурэ псэкIэ тобэ къэзыхьыжа цIыхур хуэдэщ зэи гуэныхь зымылэжьам».

* * *

«Iэдэм и быным яхэтхъым щымыуэ. Ауэ абыхэм я нэхъыфIыр щIегъуэжу, тобэ къэзыхьыжхэращ».

* * *

«Алыхьым фельэIу, лъэIур къабыл зэрыхъунумкIэ зы шэчи къытебмыхьэу».

«Зи жьэм псалъэ фIей къыжьэдэкIхэр шейтIаным хуэдэщ. Шэч хэмылъу, Алыхьым илъагъу хъуркъым зи жьэ псалъэ фIей къызыжьэдэкIхэр».

* * *

«Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа ЛIыкIуэ лъапIэм еупщIащ: «Уа, ЛIыкIуэ лъапIэ! Алыхьымрэ бегъымбарымкIэ диIэ фIэщхъуныгъэ щыпкъэм иужькIэ сыт хуэдэ Iэхъгъуэра Алыхьым нэхъ фIэфI дыдэр? «И чэзум нэмэз щIыныр», - жуаIэ къитащ ЛIыкIуэ лъапIэм».

Алыхьым цIыхур къыщигъэщIынум щIым зыхуигъаззри, жриIащ: «Уа, щIы! Уэ цIыхубз къыпхэсщIыкIынущ. Абыхэм ящыщ языныкъуэхэр Сэ Си жыIэм щIэтхэр жэнэт Iыхьлы хъунухэщ. ЩхьэрыуэхэрэкIэ зыжьэнмэ мафIэм исынухэщ».

Иужькъэ Абыхьым Джэбрэилрэ мелыIыч лъапIэм унафэ хуищIащ щIым щыщ Алыхьым хуихьыну. ЩIыр мелыIычым къеIуащ: «ДыкъэзыгъэщIа Алыхьым и цIэ лъапIэхэмкIэ сынолъэIу, сэ сощыщу зы Iыхьэ цIыкIуи къыумыщтэ, Къемэт махуэм жыхьэнмэ мафIэм симысын папщIэ». Джэбрэилрэ гумащIэр Алыхьым и пащхьэ иувэри, укIытапэу жиIаш: «Уа, си Алыхь закъуэ! Уэ Уи цIэ лъапIэхэмкIэ щIыр къыщцыхэлъэIуэ, къыскухэщтакъым зы Iыхьэ цIыкIуи».

ЕтIуанэу МэчрэIил мелыIычыр къригъэхащ. Абыи апхуэдабзэу Алыхьым и цIэкIэ щIыр кыщIелъэIум, абыи къищтэфакъым щIым щыщ Iыхьэ. ЕщанэУ ЬхэзрэIил мелыIычыр къригъэхащ. Абыи щIыр къелъэIуат апхуэдабзэу. АрщхьэкIэ, ЬхэзрэIил мелыIычым жиIэ: «Сэри Алыхьым и цIэкIэ сынолъэIу, Тхьэм и жыIэр тIу сумыгъэщIну».

ЩIым щыщ Iыхьэ иIыгъуу Хьэзрэил Алыхьым и пащхьэ иуваш. Абы зэхуихьэсат щIы быди, щаби, фIыцIи, плъыжьи. Ахэр щIыпIэ зэмылIэужьыгъуэхэм къыщицтат. ИужькIэ, Алыхь Iэмыркlэ, ятIэр абы зэхищIэн щIи-къым». «Сэ ахъшэ сиIэкъым, си щIалэ цIыкIу. Ауэ си мыIэрысэхэр къыпыч, щэи, абы къыщIэпх ахъшэмкIэ къэщэху узэхъуапсэ джэгуалъэхэр», - жэуап итащ жыгым. ЩIалэ цIыкIур гуфIэри, апхуэдэу ищIащ. Арати, аргуэру щIалэ цIыкIур зыкъомрэ къыкъуэкIакъым. Жыгми и гур къиузыкIырт. Зэман дэкIыу, унагъуэ ззэыгъэпэща щIалэр жыгым и деж къыщыкIуэм, жыгыр гуфIащэри, гъащ. «Сыту фIыщIэу укъыхсхуэкIуа, си щIалэ. КъакIуэ, тIэкIу къыздэджэгу, япхэм хуэдэу», - жиIащ жыгым. «Дауэ сыджэгун щIалэшхуэр? Сэ бынунагъэ сыхъуащ. Сыщыпсэун унэ сухуэн хуейщ, укъыздэIэпыкъуфыну? - щIэупщIащ щIалэр. «Сэ мыльку сиIэкъым, си щIалэ. Ауэ си къудамэхэр пыупщIи, абы къыпхуэхькIынщ унэ», - жиIащ жыгым. ЩIалэм жыгым и къудамэхэр псори пиупщIри, унэ иухуащ. Жыгым и лыр узами, и гур кьигуфIыкIырт щIалэм и хъуэпсапIэр къыздэрехьулIам папщIэ.

Илъэс зыбжанэкIэ щIалэр жыгым къыпыгъуэзакъым. Жыгми и гупсысэ псори зыхуэгъэзэр щIалэрат. ГъащIэр кIуатэрт... Мыпэрыси къудами зыпымытыж жыгым жащ-махуэ имыIэу и гур къутэрт щIалэр зэримылъагъум къыхэкIыу.

Илъэс зыбжанэ дэкIри, лIым мурад ищIащ жыгым деж кIуэну. Жыгым къигуфIам и кудэгъэр псалъэ къудейкIэ къыпхуэмыIуэтэным хуэдизт. «Сыту фIыщIэу укъыхсхуэкIуа! КъакIуэ, си Iэпплэм къитIысхьэ тIэкIу», - щыжиIэм, лIым жэуапу итащ: «Сэ уи Iэпплэм сисину а ныбжьым ситыжкъым, сылIыбалигъщ. Хуабжьу сешащ, кхъухь силамэ, хамэ къэрал сыкIуэнурэ зыщцызгъэпсэхунут». «Сэ мылъку зэрызимыIэр бощIэ, уеблэмэ, мыIэрыси, къудами сиIэжькъым, ауэ си лъэдий къэнар пыупщIи, кхьихэщIыкI кхъухь». ЛIыр гуфIэри, апхуэдэу ищIащ. Хамэ къэрал кIуэри, и нэгу зригъэужьащ. ЛIым и ныбжьыр хэкIуэтауэ, жыг лъэдакъэ къэнам и деж къыщигъэзэжым, жыг лъэдакъэр къэпсалъэри, жиIащ: «Сыту фIыщIэу укъыхсхуэкIуа, си щIалэ, сыту Iейуи сыбгъэгуфIа. Ауэ си гум къоуэ жыг лъэдакъэжь закъуэм фIэкIа нэгъуэщI сызэрыпхуэупсэн зэрызимыIэкыр», - жиIэу жыг лъэдакъэм щыжиIэм, лIыр къэпсалъэри, жиIащ: «Мы дунейм теткъым сэ сызыхуей, си щхьэр уи жыг лъэдакъэм теслъхьэу зыщцыгъэпсэхуну фIэкIа. Мы гъащIэм зэ закъуэ къытригъэзэжатэмэ, уи джабэм щыгъэкIуэнт Тхьэм къыскъуиуха гъащIэр. Ауэ... уи жагъуэ зэрыхъунщи, блэкIам къытебгъэзэжыну Iэмал иIэкъым», - жиIащ лIым и нэпсхэр къещэщэхыурэ.

Мис апхуэдэщ адэ-анэм быным хуиIэ щытыкIэр...

ГъащIэм зэ закъуэ нэхъ мыхъуми къытригъэзэжатэмэ...

● Ущие зыхэлъ хъыбар

● УпщIэхэмрэ жэуапхэмрэ

Зыгъэпэгэныр хьэрэм?

Зыгъэпэгэныр хьэрэм къудейкъым, ар хьэрэмышхуэ хэм ящыщщ. Абы теухуауэ КъурIэн лъапIэм къыщыкIуащ: «ФыщIэемыкIуэ щIым зывгъэпагэу. Дапхуэдэу фыщIымытами, щIыр фхуэзгъэдзэкIынукъым, бгым хуэдэуи лъагэ фыхъунукъым».

Хьэдисым къыщыкIуащ: «Зы сабэ щIыкIу хуэдизи нэхъ мыхъуми, зи гум пагагъ илъым жэнэтыр ильагъунукъым».

НэгъуэщI хьэдисым къыщыкIуащ: «Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа Мухьэмэд бегъымбарым жиIащ: «Алыхьыр арэзы зыхуэхъуа Мусэ бегъымбарым зэгуэрым Iиблисыр къыбгъэдыхьащ кIагъэ (плащ) зэмыфэгъу дахэ дыдэ щыгъуэ. «Ухэт уэ?» - щIэупщIащ Мусэ. «Сэ сыиблисщ», - жуаIэ къитащ адрейм. «Сыиблисщ жыпIа?! Алыхьым спэлэщIэ уищI! - жиIащ Мусэ бегъымбарым. «НтIэ, сыиблисщ. Алыхьым къыпхуигъэфэща лъапIэныгъэм папщIэ сыкъэкIуащ сэлам уэсхыну», - жиIащ Iиблис. «Сыт мы пщыгъыр?» - щIэупщIащ лIыкIуэр. «Мы щыгъын дахэм и сэбэпкIэ цIыхум и псэри игури къыдызохьэхыф», - жуаIэ къитащ Iиблис. «ЩыгъуазэсыщIыт сыт хуэдэ цIыхухэра гъунэгъу узыхуэхъуфхэр?» - щIэупщIащ лIыкIуэр. Iиблис и жуаIэу абы зэхихащ: «Езым хуэдэ щымыIэу зыкъызыщцыхъужхэр, псапэ куэд зылэжьу зи гугъэхэр, гуэныхь ямыIэу къэзылъытэхэр». ИтIанэ лIыкIуэм жиIащ: «Алыхьым Дауд ЛIыкIуэ лъапIэм къыжриIауэ щытащ: «Уа, Дауд! Гуэныхь зылэжьахэр гъэгуфIэ хьыбарыфIкIэ. Си арэзыщIынигъэм телажьхэр ущий». «Уа, си Тхьэ! СыткIэ згъэгуфIэну гуэныхь зиIэхэр, Уи арэзыщIынигъэм телажьхэрэ сытым хуэзущиину». «Гуэныхь зиIэхэм яжеIэ, гурэ псэкIэ тобэ къахьыжмэ, зэрахуэзгъэгъунур. Си арэзыщIынигъэм телажьхэм яжеIэ, я лэжьыгъэм папщIэ замыгъэпэгэну».

Алыхьым цIэуэ дапщэ иIэр?

Алыхьым цIэуэ 99-рэ иIэщ. А цIэ лъапIэхэр зэзыгъащIэм и псапэр гъунапкъэншэщ. Хьэдисым къыщыкIуащ: «Тхьэм и нэфIыр зыщцыхуа Мухьэмэд бегъымбарым жиIащ: «Алыхьым цIэуэ 99-рэ иIэщ. А цIэ лъапIэхэр зэзыгъащIэр жэнэт Iыхьлы хъунущ».

ГъащIэм зэрихабзэщи, блэкIам укIолъыIэбжькIи, укIолъыщIэпхъуэкIи улъэIэсыжьнукъым. Ди гъащIэм хэщI мыхъумэ, хэхъуэркъым. Насып диэмэ, дызыхущIегъуэжьн блэдгъэкIынкъым.

Мы хъыбар щхьэпэ цIыкIури теухуащ адэ-анэр тхуэпсэуху, Алыхьым кьалэн зэрытщищIам дытету, гулъытэ хэха яхуэтщIын зэрыхуейм:

Зы мыIэрысэ жыгрэ зы щIалэ цIыкIуэ псэурт. Сабийм хуабжьу фIыуэ илъагъурт мыIэрысэ жыгыр, абы дэпщейрти, и мыIэрысэхэм щыщ ишхырт, щыджэгурт, еша нэужь, и къудамэхэм тегъуалъхьэрти, щыжейрт. Жыгми гурыфIыгъуэу иIэр а сабийрат. Апхуэдэурэ илъэс зыбжанэ дэкIащ, сабийри нэхъ тыкъыр цIыкIу къыщыхъуэм, ялэм хуэдэу махуэ къэс жыгым и деж мыкIуэж хууащ. Жыгми ар хуабжьу игу кьеуэрт. Зэман дэкIри, щIалэ цIыкIум тригъэзащ жыгым и деж. Жыгым къигуфIам щIэи гъуни иIэтэкъым. Абы жиIащ: «КъакIуэ, си щIалэ цIыкIу, къыздэпщей, си мыIэрысэхэм щыщи шхы, сэри къыздэдэжэгу». АрщхьэкIэ, щIалэ цIыкIум ар идакъым. Балигъ хъуауэ зибжьжри, жиIащ: «Сэ сысабий цIыкIужкъым, жыгхэм сыдэпщеин хуэдэу. Сэ иджы нэгъуэщI джэгуалъэхэм сыхуейщ, ауэ ахэр кхьэзэрысщэхун ахъшэ сиIэкъым». «Сэ ахъшэ сиIэкъым, си щIалэ цIыкIу. Ауэ си мыIэрысэхэр къыпыч, щэи, абы къыщIэпх ахъшэмкIэ къэщэху узэхъуапсэ джэгуалъэхэр», - жэуап итащ жыгым. ЩIалэ цIыкIур гуфIэри, апхуэдэу ищIащ. Арати, аргуэру щIалэ цIыкIур зыкъомрэ къыкъуэкIакъым. Жыгми и гур къиузыкIырт. Зэман дэкIыу, унагъуэ ззэыгъэпэща щIалэр жыгым и деж къыщыкIуэм, жыгыр гуфIащэри, гъащ. «Сыту фIыщIэу укъыхсхуэкIуа, си щIалэ. КъакIуэ, тIэкIу къыздэджэгу, япхэм хуэдэу», - жиIащ жыгым. «Дауэ сыджэгун щIалэшхуэр? Сэ бынунагъэ сыхъуащ. Сыщыпсэун унэ сухуэн хуейщ, укъыздэIэпыкъуфыну? - щIэупщIащ щIалэр. «Сэ мыльку сиIэкъым, си щIалэ. Ауэ си къудамэхэр пыупщIи, абы къыпхуэхькIынщ унэ», - жиIащ жыгым. ЩIалэм жыгым и къудамэхэр псори пиупщIри, унэ иухуащ. Жыгым и лыр узами, и гур кьигуфIыкIырт щIалэм и хъуэпсапIэр къыздэрехьулIам папщIэ.

Илъэс зыбжанэкIэ щIалэр жыгым къыпыгъуэзакъым. Жыгми и гупсысэ псори зыхуэгъэзэр щIалэрат. ГъащIэр кIуатэрт... МыIэрыси къудами зыпымытыж жыгым жащ-махуэ имыIэу и гур къутэрт щIалэр зэримылъагъум къыхэкIыу.

Илъэс зыбжанэ дэкIри, лIым мурад ищIащ жыгым деж кIуэну. Жыгым къигуфIам и кудэгъэр псалъэ къудейкIэ къыпхуэмыIуэтэным хуэдизт. «Сыту фIыщIэу укъыхсхуэкIуа! КъакIуэ, си Iэпплэм къитIысхьэ тIэкIу», - щыжиIэм, лIым жэуапу итащ: «Сэ уи Iэпплэм сисину а ныбжьым ситыжкъым, сылIыбалигъщ. Хуабжьу сешащ, кхъухь силамэ, хамэ къэрал сыкIуэнурэ зыщцызгъэпсэхунут». «Сэ мылъку зэрызимыIэр бощIэ, уеблэмэ, мыIэрыси, къудами сиIэжькъым, ауэ си лъэдий къэнар пыупщIи, кхьихэщIыкI кхъухь». ЛIыр гуфIэри, апхуэдэу ищIащ. Хамэ къэрал кIуэри, и нэгу зригъэужьащ. ЛIым и ныбжьыр хэкIуэтауэ, жыг лъэдакъэ къэнам и деж къыщигъэзэжым, жыг лъэдакъэр къэпсалъэри, жиIащ: «Сыту фIыщIэу укъыхсхуэкIуа, си щIалэ, сыту Iейуи сыбгъэгуфIа. Ауэ си гум къоуэ жыг лъэдакъэжь закъуэм фIэкIа нэгъуэщI сызэрыпхуэупсэн зэрызимыIэкыр», - жиIэу жыг лъэдакъэм щыжиIэм, лIыр къэпсалъэри, жиIащ: «Мы дунейм теткъым сэ сызыхуей, си щхьэр уи жыг лъэдакъэм теслъхьэу зыщцыгъэпсэхуну фIэкIа. Мы гъащIэм зэ закъуэ къытригъэзэжатэмэ, уи джабэм щыгъэкIуэнт Тхьэм къыскъуиуха гъащIэр. Ауэ... уи жагъуэ зэрыхъунщи, блэкIам къытебгъэзэжыну Iэмал иIэкъым», - жиIащ лIым и нэпсхэр къещэщэхыурэ.

Мис апхуэдэщ адэ-анэм быным хуиIэ щытыкIэр...

● Мэжджыт цIэрыIуэхэр

Аль-Фатихь

Бахъурейн къэралыгъуэм и къалащхьэ Манамэ дэт Аль-Фатихь мэжджытышхуэр дуней псом щынэхъ ин дыдэхэм хабжэ. Абы зэуэ цIыху 7000-м нэмэз щащIыф. Мэремымрэ хьидхэмрэ къищынэмыщIа, адрей махуэхэм туристхэм папщIэ мэжджытыбжэр зэIухащ. Мэджджытым и щхьэм тонн 60 и хьэлъагъщ. Тхьэм и унэм хэтщ лъэпкъ библиотекэшхуэ.

1987 гъэм мэжджытыр иригъэщIауэ щытащ шейхъ Хьисэ ибн Сэлман аль-Хъалифи. Бахъурейныр къэзыгъауэ щыта Ахьмэд аль-Фатихь и цIэр мэжджытым фIащыжащ.

Iэдэм ЛIыкIуэ лъапIэр къызэригъэщIар

Алыхьым цIыхур къыщигъэщIынум щIым зыхуигъаззри, жриIащ: «Уа, щIы! Уэ цIыхубз къыпхэсщIыкIынущ. Абыхэм ящыщ языныкъуэхэр Сэ Си жыIэм щIэтынущ, языныкъуэхэр щхьэрыуэнущ. Си жыIэм щIэтхэр жэнэт Iыхьлы хъунухэщ. ЩхьэрыуэхэрэкIэ зыжьэнмэ мафIэм исынухэщ».

Иужькъэ Абыхьым Джэбрэилрэ мелыIыч лъапIэм унафэ хуищIащ щIым щыщ Алыхьым хуихьыну. ЩIыр мелыIычым къеIуащ: «ДыкъэзыгъэщIа Алыхьым и цIэ лъапIэхэмкIэ сынолъэIу, сэ сощыщу зы Iыхьэ цIыкIуи къыумыщтэ, Къемэт махуэм жыхьэнмэ мафIэм симысын папщIэ». Джэбрэилрэ гумащIэр Алыхьым и пащхьэ иувэри, укIытапэу жиIащ: «Уа, си Алыхь закъуэ! Уэ Уи цIэ лъапIэхэмкIэ щIыр къыщцыхэлъэIуэ, къыскухэщтакъым зы Iыхьэ цIыкIуи».

ЕтIуанэу МэчрэIил мелыIычыр къригъэхащ. Абыи апхуэдабзэу Алыхьым и цIэкIэ щIыр кыщIелъэIум, абыи къищтэфакъым щIым щыщ Iыхьэ. ЕщанэУ ЬхэзрэIил мелыIычыр къригъэхащ. Абыи щIыр къелъэIуат апхуэдабзэу. АрщхьэкIэ, ЬхэзрэIил мелыIычым жиIэ: «Сэри Алыхьым и цIэкIэ сынолъэIу, Тхьэм и жыIэр тIу сумыгъэщIну».

ЩIым щыщ Iыхьэ иIыгъуу Хьэзрэил Алыхьым и пащхьэ иуваш. Абы зэхуихьэсат щIы быди, щаби, фIыцIи, плъыжьи. Ахэр щIыпIэ зэмылIэужьыгъуэхэм къыщицтат. ИужькIэ, Алыхь Iэмыркlэ, ятIэр абы зэхищIэн щIи-дзащ, языныкъуэхэр псы Iэфlкlэ, языныкъуэхэр псы щыугъэзэри, жриIащ: «Уа, щIы! Уэ цIыхубз къыпхэсщIыкIынущ. Абыхэм ящыщ языныкъуэхэр Сэ Си жыIэм щIэтынущ, языныкъуэхэр щхьэрыуэнущ. Си жыIэм щIэтхэр жэнэт Iыхьлы хъунухэщ. ЩхьэрыуэхэрэкIэ зыжьэнмэ мафIэм исынухэщ».

Иужькъэ Абыхьым Джэбрэилрэ мелыIыч лъапIэм унафэ хуищIащ щIым щыщ Алыхьым хуихьыну. ЩIыр мелыIычым къеIуащ: «Сэри Алыхьым и цIэкIэ сынолъэIу, Тхьэм и жыIэр тIу сумыгъэщIну».

ЩIым щыщ Iыхьэ иIыгъуу Хьэзрэил Алыхьым и пащхьэ иуваш. Абы зэхуихьэсат щIы быди, щаби, фIыцIи, плъыжьи. Ахэр щIыпIэ зэмылIэужьыгъуэхэм къыщицтат. ИужькIэ, Алыхь Iэмыркlэ, ятIэр абы зэхищIэн щIи-дзащ, языныкъуэхэр псы Iэфlкlэ, языныкъуэхэр псы щыугъэзэри, жриIащ: «Уа, щIы! Уэ цIыхубз къыпхэсщIыкIынущ. Абыхэм ящыщ языныкъуэхэр Сэ Си жыIэм щIэтынущ, языныкъуэхэр щхьэрыуэнущ. Си жыIэм щIэтхэр жэнэт Iыхьлы хъунухэщ. ЩхьэрыуэхэрэкIэ зыжьэнмэ мафIэм исынухэщ».

Иужькъэ Абыхьым Джэбрэилрэ мелыIыч лъапIэм унафэ хуищIащ щIым щыщ Алыхьым хуихьыну. ЩIыр мелыIычым къеIуащ: «Сэри Алыхьым и цIэкIэ сынолъэIу, Тхьэм и жыIэр тIу сумыгъэщIну».

ЩIым щыщ Iыхьэ иIыгъуу Хьэзрэил Алыхьым и пащхьэ иуваш. Абы зэхуихьэсат щIы быди, щаби, фIыцIи, плъыжьи. Ахэр щIыпIэ зэмылIэужьыгъуэхэм къыщицтат. ИужькIэ, Алыхь Iэмыркlэ, ятIэр абы зэхищIэн щIи-дзащ, языныкъуэхэр псы Iэфlкlэ, языныкъуэхэр псы щыугъэзэри, жриIащ: «Уа, щIы! Уэ цIыхубз къыпхэсщIыкIынущ. Абыхэм ящыщ языныкъуэхэр Сэ Си жыIэм щIэтынущ, языныкъуэхэр щхьэрыуэнущ. Си жыIэм щIэтхэр жэнэт Iыхьлы хъунухэщ. ЩхьэрыуэхэрэкIэ зыжьэнмэ мафIэм исынухэщ».

Мис апхуэдэщ Iиблис Iэдэм епэгэкIри, джаур хъуащ.

Iэдэм псэ зэрыхилъхьар

Алыхьым Iэмыр ищIащ псэр Iэдэм хьыхьну. ЯпэщIыкIэ псэр щхьэ куцIым хьыхьащ, Алыхь Iэмыркlэ псэр Iэдэм и щхьэ куцIым илъэс 1000-кIэ хэта нэужь, и нэхэм кIуащ, иужькIэ - и тхьэкIумэхэм. Псэр тхьэкIумэхэм щыхьыхьам, Iэдэм зэхихащ «Субхьанэллахь» псалъэр. Псэр Iэдэм и пэм щынэсым, лIыкIуэр къепсри, жиIащ: «АлъхьэмдулиллахьI» псалъэр. Алыхьым жэуапу къритащ: «Алыхьым гущIэгъу къыпхуищI, Iэдэм». Псэр бгъэгум щынэсам, Iэдэм къэтэджыну хуеят, арщхьэкIэ, хуэфIэкIакъым. Псэр шхалъэм щынэсам, Iэдэм къэмэжэлIат. Мис апхуэдэурэ, къупщхьэр, фэр, лыр, лъыр, лъынтхуэхэр хилъхьэри, Iэдэм псэ къыIуигъэкIащ.

ЩIышылэ (январь)

● Фи лъэIукIэ

мазэм и нэмэз щIыгъуэхэр

Махуэхэр	Пщэдджыжь нэмэзыр	Дыгъэр къыщыщIэкIыр	Шэджагъуэр	Ичындыр	Ахъшэмыр	Жасыр
1, мэрем	06.09	07.39	12.19	14.31	16.40	18.20
2, щэбэт	06.10	07.39	12.20	14.32	16.41	18.21
3, тхьэмахуэ	06.10	07.39	12.20	14.32	16.42	18.22
4, блыщхьэ	06.10	07.39	12.21	14.33	16.43	18.22
5, гъубж	06.10	07.39	12.21	14.34	16.44	18.23
6, бэрэжьей	06.10	07.39	12.22	14.35	16.45	18.24
7, махуэку	06.10	07.39	12.22	14.36	16.46	18.25
8, мэрем	06.10	07.39	12.22	14.37	16.47	18.26
9, щэбэт	06.10	07.39	12.23	14.38	16.48	18.27
10, тхьэмахуэ	06.10	07.39	12.23	14.39	16.49	18.28
11, блыщхьэ	06.09	07.38	12.24	14.40	16.50	18.29
12, гъубж	06.09	07.38	12.24	14.41	16.52	18.30
13, бэрэжьей	06.09	07.38	12.24	14.42	16.53	18.31
14, махуэку	06.09	07.37	12.25	14.43	16.54	18.32
15, мэрем	06.08	07.37	12.25	14.44	16.55	18.33
16, щэбэт	06.08	07.36	12.26	14.45	16.56	18.34
17, тхьэмахуэ	06.08	07.36	12.26	14.46	16.57	18.35
18, блыщхьэ	06.07	07.35	12.26	14.47	16.59	18.36
19, гъубж	06.07	07.35	12.27	14.48	17.00	18.37
20, бэрэжьей	06.06	07.34	12.27	14.49	17.01	18.38
21, махуэку	06.06	07.33	12.27	14.50	17.02	18.39
22, мэрем	06.05	07.33	12.27	14.52	17.04	18.41
23, щэбэт	06.05	07.32	12.28	14.53	17.05	18.42
24, тхьэмахуэ	06.04	07.31	12.28	14.54	17.06	18.43
25, блыщхьэ	06.03	07.30	12.28	14.55	17.08	18.44
26, гъубж	06.03	07.29	12.28	14.56	17.09	18.45
27, бэрэжьей	06.02	07.28	12.29	14.57	17.10	18.46
28, махуэку	06.01	07.28	12.29	14.58	17.12	18.47
29, мэрем	06.01	07.28	12.29	14.59	17.12	18.48
30, щэбэт	05.59	07.26	12.29	15.01	17.14	18.50
31 тхьэмахуэ	05.59	07.25	12.29	15.02	17.15	18.51

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Мусылъымэнхэм я IуэхущIапIэм къыдитащ.

Я къару емыблэжу цIыхубэм яхуэлэжьахэр

● Дигу нхунукъым

2020 гъэ едгъэжьэжыр дунейм и тхыдэм къыхэнэнущ къэрал псоми я дежкIэ нэхъ гугъу дыдэу щытахэм ящыщ зыIуэ. Тхьэм и шыкуркIэ, куэдрэ къэхуркъым зэрыдунейуэ зы Iуэху гуэрым эддигъэгулэзу, ауэ ЩIы хъурейм и КъуэкIыпIэми Къухьэпэ, Ипщэми Ищхьэрэми хыхьэ хэкухэр апхуэдэ гуэзвагъуэ хэтащ икI ильэсым. Коронавирус узыфэ зэрыцIалэ лIэужьыгъуэщIэм зиубгъури, цIыхущхьэкIэ хэщIныгъэшхуэхэр къахуихьащ лъэпкъ псоми.

Ди республикэм и цIыхуэм ящыщуми мы гъэм нэхъыбэ дунейм щIехьажьмэ и щхьэусыгъуэхэм ари яхэтщ. Дигу хэзыгъэцIа хъыбар мымащIэ зэхэтхащ - хэти куэдрэ сымэджауэ дунейм ехьажащ, хэти зэуэзэпсэт жыхуаIэм хуэдэу тхэкIыжащ. Псо дыдэми я гугъу тхузмыщIми, дыхуейт я къару емыблэжу Къэбэрдей-Балъкъэрым, къэралым яхуэлэжьа цIыху зыбжанэм мыбдежьым я цIэ къыщитIуэну, бзэм фIыкIэ ягу къызэринар къыхэдгъэщу.

Мэзыхьэ Борис Беслъэн и къуэр Щхьэлыкъуэ къуажэм 1940 гъэм мэлыжьыкIым и 7-м къыщалъхуащ.

Ильэс 15-кIэ ар пэрытащ «Ленин гъэзгу» («Адыгэ псалъэ») газетым и редактор нэхъыщхьэ къулыкъум, ильэс 30-м щIигъукIэ КъБР-м и Журналистхэм я зэгухьэныгъэм и унафэщIу щытащ. Ди республикэм и мызакъуэу, адыгэ щыпсэу щIыналъэхэми щыщIэрыIуэ тхакIуэ Iэзэт ар - абы и Iэдакъэ къыщIэкIащ тхылъ тIощIым нэблагъэ.

И лжэныгъэфIым папщIэ Мэзыхьэ Борис къэрал гулъыти мызэ-мытIэу игъэзащ - ар Урысей Федерацэм щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лжэкIыуэт, Адыгэ, Къэрэшей-Шэрджэс республикэхэм щIыхь зиIэ я журналистт.

Фырэ Руслан Борис и къуэр Зэрэгъыж къуажэм 1951 гъэм мэкъуауэгъуэм и 24-м къыщалъхуащ.

Актёру лжэхэм щIэзыдза Фырэм иужькIэ къулыкъу зыбжанэ зэблихьащ - ар режиссёру, къэрал, жылагъуэ лжэкIыуэ, Щоджэнцыкlу Алий и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым и художественнэ унафэщIу щытащ, 1991 - 2014 гъэхэм лжэкащ КъБР-м и Президентым и чэнджэщагъуэ, Парламентым и комитетым и унафэщIу, курортхэмрэ туризмэмкIэ, щэнхабзэмрэ хъыбарегъащIэ Iэнатlэхэмкlэ министру, Правительствэм и Унафэщlым и къуэдзэу.

Фырэм къыхуагъэфэщащ Зэныбжьэгъугъэм и орденыр, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и ЩIыхь тхылъыр, УФ-м, КъБР-м, Абхъаз АССР-м гуэзазджэхэмкIэ щIыхь зиIэ я лжэкIыуэ цIэ лъапIэхэр.

Чэт Юрий Махъсидэ и къуэр ЩIытхьэлэ къуажэм 1951 гъэм щIышылэм и 27-м къыщалъхуащ. Ар республикэм пщIэ щызIэхэзэм ящыщ, юридическэ щIэныгъэхэм я докторт.

Чэтыр къэрал къулыкъу лъагэхэм пэрытащ - КъБР-м и прокурору, республикэм и Хэхакlуэ комиссэм и унафэщIу, ШынагъэншагъэмкIэ советым и секретару, Къэбэрдей-Балъкъэрым и Конституцэ судым и унафэщIым и къуэдзэу щытащ.

И зэфIэкIэхэм папщIэ ар хуэфащэ дыдэу къэралым игъэлъэпIащ - УФ-м и Президентым и ФIыщIэ тхылъ къратащ, «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и пащхьэм щIиэ фIыщIэхэм папщIэ» орденыр, КъБР-м и ЩIыхь тхылъыр, «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щIыхь зиIэ и юрист» цIэ лъапIэр къыфIащащ.

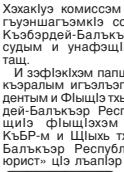

Вэрокъуэ Владимир Хьалид и къуэр Налшык къалэм 1936 гъэм щIышылэм и 2-м къыщалъхуащ.

Режиссёр, тхакIуэ, журналист Iэзэ Вэрокъуэм и зэфIэкIэр лъэныкъуэ куэдкIэ щыгъэлъэгъуащ. Абы и Iэдакъэ къыщIэкIащ тхылъ 20, трихад документальнэ, художественно-публицистикэ фильми 150-м щIигъу. Ар УФ-м и Кинематографистхэм я зэгухьэныгъэм и секретару, КъБР-м и Кинематографистхэм я зэгухьэныгъэм, республикэм Щэнхабзэмкlэ и фондым я унафэщIу лжэкащ.

Вэрокъуэ В. Хь. къыхуагъэфэщащ Зэныбжьэгъугъэм и орденыр, УФ-м и Президентым и ЩIыхь тхылъыр, «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и пащхьэм щIиэ фIыщIэхэм папщIэ» орденыр, къыфIащащ «РСФСР-м щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ», «Къэбэрдей-Балъкъэр АССР-м щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ», Къэбэрдей-Балъкъэр, Адыгэ, Осетие Ищхьэрэ - Алание республикэхэм гуэзазджэхэмкIэ щIыхь зиIэ я лэжьакIуэ цIэ лъапIэхэр.

ХьэхъупащIэ Сулеймэн Iэуес и къуэр ильэс 45-кIэ хьэлэту яхуэлэжьащ КъБР-м узыншагъэр хъумэнымкIэ и IэнатIэм, цIыхухэм.

Ильэс 17-кIэ ар щытащ Республикэ клиникэ сымаджэщым лъэнтгхуэзэм ехьэлIа хирургиемкIэ и къудамэм и унафэщIу, 2014 гъэм щегъэжьауэ абы и унафэм щIэтащ республикэм Узыншагъэр хъумэнымкIэ и министерствэм и «Диагностикэ центр» Iуэхущапlэм и хирургие къудамэр.

Ар квалификацэ нэхъ лъагэ дыдэ зиIэ дохутыр-хирургт. Абы и нэIэ щIэту дохутыр-хирургт куэд Iэзэ хуэхъуащ я Iэщlагъэм. И иужьрей махуэхэм нэсыху ар и Iэнатlэ пэрытащ, и дэIэпкъуэгъуэ хуэныкъуэ сымаджэхэм узыр ящхьащихыу. И лжэныгъэфIым къыпэкIуэу абы къыхуагъэфэща дамыгъэ лъапIэхэм ящыщт КъБР-мрэ Ингуш Республикэмрэ щIыхь зиIэ я дохутыр цIэ лъапIэхэр.

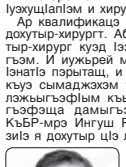

Бгъэжьнокъуэ Барэсбий Хьэчим и къуэр Зеикъуэ къуажэм 1947 гъэм щэкIуэгъуэм и 1-м къыщалъхуащ.

ЩIэныгъэлI-тхыдэдж, этнолог къыззырымыкIуэ, тхыдэ щIэныгъэхэм я доктор, РАН-м и Къэбэрдей-Балъкъэр щIэныгъэ центрым археологиемрэ тхыдэ жыжьэмкIэ и къудамэм и унафэщIу лжэха Барэсбий и Iэдакъэм къыщIэкIащ щIэныгъэ лъапIэ 200-м щIигъу, абыхъ монографиеу 14 ихэту. А лжэныгъэхэр бзэ куэдкIэ зэдзэкIауэ къыдэкIащ.

Ар КъБКъУ-м педагогикэмрэ психологиемкIэ и кафедрэм и ассистент, егъэджакIуэ нэхъыжьу щытащ, КъБР-м Гуманитар къэхутэныгъэхэмкIэ и институтым и унафэщIу лжэкащ. Барэсбий къэралми хамэ щIыналъэхэми я щIэныгъэлIхэм фIыуэ къыщащIыхурт. Ар УФ-м Гражданскэ гъэмрэ щIэныгъэмкIэ и министерствэм Кавказ Ищхьэрэм ираущIкI къэхутэныгъэхэмкIэ и Зэзыгъэлу советым хэтащ, «Кавказ Ищхьэрэм и археологиемрэ этнологиемрэ» щIэныгъэ журналым, «ПIэщIыгъуэбз зэныбжьэгъугъэм и тхыдэр» монографием я редактор нэхъыщхьэу щытащ. Илъэс зыбжанэкIэ Бгъэжьнокъуэ Барэсбий РФФИ-м и эксперт советым, КъБКъУ-м тхыдэмкIэ ягъэхьащIэу доктор дисертацэхэр щыпхагъэкI советым хэтащ.

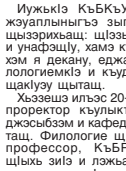

Тау Хьэзешэ Талий и къуэр Къамылыкъуэ къуажэм 1936 гъэм щIышылэм и 26-м къыщалъхуащ. Ар щыIэжьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и щIэныгъэ-къэхутакIуэ институтым. Абы щыIэху Таум и Iэдакъэ къыщIэкIащ адыгэбзэм епха лжэныгъи 100-м щIигъу.

Иужькlэ КъБКъУ-м ирагъэблагъэри, жэуаплныгъэ зыпылъ Iэнатlэхэр абы щызэхихьащ: щIэзыщIэтыхьэ комиссэм и унафэщIу, хамэ къэрал къикIа студентхэм я декану, еджапIэ нэхъыщхьэм филологиемкIэ и къудамэм и къызэрэпэщакIуэу щытащ.

Хьэзешэ ильэс 20-м щIигъукIэ зэрихьащ проректор къулыкъур, къэбэрдей-шэрджэсыбзэм и кафедрэм и тхьэмадэуи щытащ. Филологие щIэныгъэхэм я доктор, профессор, КъБР-м щIэныгъэхэмкIэ щIыхь зиIэ и лжэкIуэ Таум хэлъхьэныгъэшхуэ хуищащ щIэблэр егъэджэнми, хамэ къэрал щыпсэу адыгэхэм Хэкум зыкъызэрыпащIэфын Iэмалхэм зегъэубгъуеми. Ар фIыуэ къыщащIыхурт Иорданием, Сириием, Тыркуем.

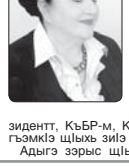

Бэчыжь Лейлэ Iэбубэчыр и пхъур КъШР-м щыщ Хьэбзэ районым хыхьэ Псэукlэ Дахэ къуажэм 1929 гъэм накъыгъэм и 29-м къыщалъхуащ. Ар адыгэ лъэпкъым и япэ бзаджэхъуэ щIэныгъэ еджагъэшхуэт, филологие щIэныгъэхэм я доктор, профессорт, ЩIДАА-м и вице-президентт, КъБР-м, КъШР-м, АР-м щIэныгъэмкIэ щIыхь зиIэ я лжэкIуэт.

Адыгэ зэрыс щIыналъэщми нэгъуэщI къэралхэм щыпсэу ди лъэпкъгъуэхэми фIыуэ къацIыхурт ар.

Адыгэ литературэм и тхыдэр куууэ зыджа, критик цIэрыIуэ, Къандурым и цIэр зезыхьэ дунейпсо саугъэтым и лауреат бзылъхугъэм къыхуагъэфэщащ дамыгъэ лъапIэ куэд дыдэ. Абыхъэм ящыщщ «Лъэпкъым я Зэныбжьэгъугъэ» орденыр, «Хэкум и пащхьэ щIиэ фIыщIэхэм папщIэ» орденым и медалым и етIуанэ нагъыщэр.

Иуанкъуэ Нурбий Рашид и къуэр Адыгэ Республикэм щыщ Кунчыкъухьэлэ къуажэм 1927 гъэм къыщалъхуащ.

1943 гъэм, и ныбжькIэ къыгтемыхуэ пэтми, Иуанкъуэр Хэку заузшхуэм дэкIри, ар иуха нэужьи дзэм къулыкъу щищащ.

Нурбий ящыщу 1958 гъэм КъБКъУ-м япэу къыщIигъэкIакъэм. Мэзкуу аспирантурэ къыщиухэ нэужь, Иуанкъуэм и диссертацэр пхигъэкIри, филологие щIэныгъэхэм я кандидат цIэр къысфIащауэ щытащ. 1962 гъэм щегъэжьауэ зигъэпсэхуну тIысыжьыу Иуанкъуэ Нурбий КъБКъУ-м и егъэджакIуэу, доценту щытащ.

Къамбий Мухьэб Алим и къуэр Каменномост (Къармэхьэлэ) къуажэм 1923 гъэм накъыгъэм и 23-м къыщалъхуащ.

Хэку заузшхуэм и пэщIэдзэм ар Дзэ Пльыжьым ираджащ икIи 1946 гъэ пщIондэ абы къулыкъу щищащ. 1958 гъэм Мухьэб Алим и къуэр Къармэхьэлэ дэт курыт еджапIэ №1-м и унафэщIу ягъэуващ икIи а IэнатIэм ильэс 30-кIэ пэрытащ. Къамбийр республикэм и жылагъуэ гъащIэмэ жыджэру хэтащ.

КъытщIэхъуэ щIэблэр егъэджэным, гъэсэным Мухьэб хуищIа хэлъхьэныгъэхэм къэралым гулъытэщхуэ щигъэтащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым 1968 гъэм бадзэуэгъуэм и 1-м къыдигъэкIа Указымкlэ абы къыфIащащ Социалист Лжэныгъэм и ЛIыхъужь цIэр. Абы къыхуагъэфэщащ Ленин орденыр, «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и пащхьэм щIиэ фIыщIэхэм папщIэ» орденыр, медаль зэмылIэужьыгъуэхэр.

Гуртуев Эльдар Берт и къуэр Белая Речкэ къуажэм 1935 гъэм мэкъуауэгъуэм и 2-м къыщалъхуащ.

1959 гъэм къыщыщIэдзауэ 1968 гъэ пщIондэ Гуртуевыр республикэм и тхылъ тедзапIэм щылэжащ. 1968 - 1982 гъэхэм республикэ радиом и редактор нэхъыщхьэу щытащ, 1982 гъэм къыщыщIэдзауэ ильэс 13-кIэ ар «Нюр» сабий журналым и унафэщIу лжэкащ.

Гуртуев Э. Б. прозаик Iэзэт. Абы и къалэмпсым къыщIэкIаxэр къытехуащ къэралым и газетхэм, журналхэм, тхыгъэхэр урысыбзэкIэ, инджылзыбзэкIэ, испаныбзэкIэ, словакыбзэкIэ, тыркубзэкIэ зэрадзэкIащ.

ТхакIуэ, журналист цIэрыIуэр УФ-мрэ КъБР-мрэ щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ я лжэкIуэт, КъБР-м и цIыхубэ тхакIуэт.

Жылокъуэ Мухьэмэдин Зырамыку и къуэр Аушыджэр къуажэм 1938 гъэм дыгъэгъаззэм и 31-м къыщалъхуащ.

Мухьэмэдин къиуахащ Гнесинкэ я цIэр зэриихьэу Мэзкуу дэт институтым музыкэ комедиемкIэ и факультетыр. Хэкум къигъэззэжа нэужь, уэрджыIалIэу Iэзэр Музыкэ театрым ильэс тIощIкI щыIэжьащ, роль зэхъыщхьэу куэд игъэззэщащ, ар зыхэмыта спектакль щIагъуи а театрым щагъэуцуакIым.

1974 гъэм Жылокъуэм «КъБАССР-м и щыIэ зиIэ и артист», 1981 гъэм «КъБАССР-м и цIыхубэ артист» цIэ лъапIэхэр фIыуэ къыфIащащ.

Губэщыкl Владимир Исмэхьил и къуэр Лэскэн щIыналъэм хыхьэ Хьэтуей къуажэм 1933 гъэм и дыгъэгъаззэм къыщалъхуащ.

КъБР-м и МВД-м и Следственнэ Iуэхущапlэм, иужькlэ МВД-м и штабым я япэ ящIэщу щыта, КъБР-м юстицэмкIэ и министру лжэха, СССР-м и Сбербанкым и Къэбэрдей-Балъкъэр къудамэм и унафэщI къулыкъур илъэс 20-м щигъукIэ зезыIэщIэлъа, абы и директорхэм я советым хэта, Дунейпсо Адыгэ Хасэм Репатриацэмкlэ и комитетым и тхьэмадэу щыта, щIэныгъэлI цIэрыIуэ, Iэщlагъэлl щыпкъэ Губэщыкlыр хэкупсэ нэсу дунейм тетащ.

IэщlагъэлI гъэззэджэр «АСКРЕДИТ»-м (КъБР) и къызэрэпэщакIуэхэм я советым и тхьэмадэуи щытащ, ди щIыналъэм и зыужьныгъэм хуэщхьэпэн лжэныгъэшхуэ зэфIэзэгъэкIэхэм хабжэ.

Апхуэдэ лжэныгъэшхуэр гулъытэншэ хъуакъым. Губэщыкl Владимир къыхуагъэфэщащ ди щIыналъэм и дамыгъэ нэхъ лъапIэ дыдэр - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и ЩIыхь тхылъыр. Владимир иIэт республикэм и Парламентым и ЩIыхь тхылъри. Ар РСФСР-мрэ КъБАССР-мрэ щIыхь зиIэ я юристт.

Мэшыкъуэ Феня Сэрал и пхъу Бахъсэн щIыналъэм хыхьэ Къубэ-Тэбэ къуажэм 1947 гъэм фокIадэм и 18-м къыщалъхуащ.

Москва къалэм Щукиным и цIэр зэриихьу дэт театральнэ еджапIэ нэхъыщхьэр 1975 гъэм къиухри, актрисэм къигъэзэжащ Щоджэнцыкlу Алий и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым икIи абы и гуп зэкъуэтым занщIэу хэзэгъащ. Абы къыщыщIэдзауэ Феня и гъащIэр къыгуэхпIэ имыIэу пыщIауэ щытащ лъэпкъ театрым.

Мэшыкъуэ Феня и творчествэр лъэныкъуэ куэду зэтепщIыкIырт - ар актрисэ зэчиифIэу зэрыщытым, утыкум дахэу зэриты къыдэкIуэу, егъэджакIуэ Iэзэт - Кавказ Ищхьэрэм зэрызджэхэмкIэ и къэрал институтым и доцентт, актёр Iэзэгъымрэ бзэмкIэ егъэджакIуэт.

И лжэныгъэфIым папщIэ Феня мызэ-мытIэу зэрыщэжащ - абы хуэфащэ дыдэу къыфIащащ «КъБР-м и Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и цIыхубэ артисткъ» цIэ лъапIэр, «ЩIыхьым и Дамыгъэ» орденыр къратащ.

Къардэн Мухьэмэд Мучэзир и къуэр Зеикъуэ къуажэм 1954 гъэм гъатхэпэм и 28-м къыщалъхуащ.

Къардэн Мухьэмэд лэжьэн щыщIидзар комсомолым епха IэнатIэщ - ВЛКСМ-м Налшык къалэм щIиэ Ленинскэ райкомым и инструктору, лекцэхэм къеджэу, ВЛКСМ-м и обкомым и лектор гупым я унафэщIу щытащ. 1984 гъэм и жэпуэгъуэ маэзм ВЛСКМ-м и обкомым и унафэщIхэм я чэнджэщкIэ ар «Советская молодёжь» газетым и редактор нэхъыщхьэу ягъэуващ икIи а къулыкъум ильэс 36-м нэблагъэкIэ пэрытащ.

Къардэным КъБР-мрэ УФ-мрэ щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ я лжэкIуэ цIэ лъапIэхэр, ВЛКСМ-м и ЦК-м, УФ-м и Профсоюз щхьэхуитхэм я зэгухьэныгъэм я щIыхь тхылъхэр, УФ-м и Журналистхэм я зэгухьэныгъэм «Iэщlагъэм ирилажьэхэм я пащхьэм щиIэ фIыщIэхэм папщIэ» и щIыхь тхылъымрэ дамыгъэ лъапIэмрэ къыхуагъэфэщат.

Къармэ Махмудин Тумкъей и къуэр Узбекистаным 1950 гъэм накъыгъэм и 8-м къыщалъхуащ.

Шахматист Iэзэ, КъБР-м Шахматэмрэ шашкэхэмкIэ и федерацэм щIыхь зиIэ и президент, урысейпсо категорие зиIэ хеящIэ, категорие нэхъыщхьэ зиIэ гъэсакIуэ, республикэм физкультурэмрэ спортымкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ цIэ лъапIэр.

Ар цIыху гуапэу, лжэкIыуэшхуэу щытащ, шахмат зэхьэзэхуэ зэмылIэужьыгъуэхэр екIуу къызэригъэпэщыфырт, зи Iэщlагъэм фIыуэ хэзэщIыкI судьят, гъэсакIуэ, унэтIакIуэ къызэрымыкIуэт. Къармэм пщIэшхуэ къыщыхуащIырт Урысейм Шахматхэмкlэ и федерацэмри.

Абазэ (Алъхъэс) Ибрэхьим Тырку Республикэм щыщ Хьэжмуратлы къуажэм 1947 гъэм къыщалъхуащ. Ильэс 15-кIэ уэзIэбэкIыжмэ, ар Налшык къэлэпхъуэжауэ щыпсэурт, Хэкужьым гу щихуэжьным хуэнэхъуеиншэу.

Лъэпкъым и тхыдэр джыжьным къаруушхуэ тригъэкIуадэу елэжьащ Ибрэхьим. Тыркур псэупIэ зыхуэхьуа адыгэхэм я къекIуэкIыкIам теухуа тхылъ зыбжанэ и Iэдакъэ къыщIэкIащ Абазэм. Абыхъэм ящыщщ «Хамэщым ди натIэ щыхъуар» зыфIищар.

Урыс-Кавказ заузм хэтахэм, зи псэ зытахэм, хамэщым къыщыхутэу абы щыIэжьахэмрэ я фэм дэкIарц, яшэча, нобэми яшэч бэлыхьырц Абазэм псэхуПIэ къезымыту зытетхьыхьар.

Редактор нэхъыщхьэ
ХЬЭФIЫЦIЭ Мухьэмэд

Редколлегием хэтхэр:

ЖьэкIэмыхъу Маринэ (редактор нэхъыщхьэм и апэ къуэдзэ), **Жыласэ Заурбэч** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Ширдий Маринэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Къаншокъуэ Эллэ** (жэуап зыхь секретарь), **Къардэн Маритэ, Къумахуэ Алтъэн, НэщIэпыджэ Замирэ, Чэрим Марианнэ, ЩхьэщэмышщI Иэз.**

Езыгъэтхахэр
«Адыгэ псалъэ» газетыр КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ ирагъэтхащ (учредителхэр).

КъыдэзыгъэкIэжмрэ редакцэмрэ я хэщIапIэр

360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 5

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; редакторыр нэхъыщхьэм и къуэдзэхэм - 40-48-54, 42-63-64, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ Iуэхухэмкlэ - 42-22-86; къуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 42-57-59; щэнхабзэмкIэ - 42-75-36; хабзэхъумэ Iуэхущапlэхэм ядэлэжьэнымкIэ - 42-60-53; узыншагъэмрэ щIыуэпсыр хъумэнымкIэ - 42-22-89; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 40-15-31; хъыбарыщIэхэмкIэ - 42-22-88; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер Iэнатlэм - 42-26-41; сурэттехьм - 42-75-78.

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщIэта Iуэхугъуэхэм я пэжагъымкIэ ахэр зытехэм нэсу жэуап ахь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху епIыкIэр зэтехуэ зэпыту щытхьым.

Газетыр Iэ тезыдзахэм яхуэхьынымрэ пщэ дэтлъ КъБР-м федеральнэ пощт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм.
Тел.: 76-01-28, 76-01-10

Газетыр 2016 гъэм дыкIэгъэзащ и 19-м Печатным и хуитыныгъэр хъумэнымкIэ Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ Iуэхущапlэм ПИ №ТУ07-00117-м щIэту ятхащ.

Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокI. (12+)

«Издательство «Южный регион» ООО-м щыта газет.
357600, Ставрополь край, Есэнтыгуу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А

Мы къыдэкIыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарь **Къаншокъуэ Эллэ**, *редактору* **Жыласэ Заурбэч**, *корректорхэу* **ЩхьэщэмышI Иэз** *(2, 3-нэ нап.), КомпьютеркIэ газетым и тепльэр ящIаш* **Дот Маринэ, Бещто Оксанэ,** *сурэтхэм елэжьар* **Бицу Жанэщ.**

Номерыр «Адыгэ псалъэм» и компьютер IэнатIэм щагъэхьазыращ.

Газетым Iэ традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытрадзар сыхьэт 20.00-рц.

Индексыр П 5894 ● Тираж 2.000 ● Заказ №2807

Псори я пIэм йозэгъэж

● Футбол

2020 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым футболымкIэ щекIуэкI зэхьэзэхуэр ухуащ. Абы и иужь дыдэ джэгуГъуэращ гуп псори я пIэм изыгъэзэгъэжар.

ПАСЭУ дыщэ медалхэр зыIэрызыгъэхьа Прохладнэ и «Энергетик»-м къыкIэлъыкIуэнухэр хуэгъэфащэгъуейтэкъым. ЕтIуанэ увыпIэр иубыдын папщIэ Псынэдзэхэ и «Родник»-р «Шэрджэсым» ефIэкIын е «Тэрчыр» чемпионыщIэм пэмыльэщын хуейуэ арат. ТIури къхъуащ. «Родник»-м очкоищ зыIэригъэхьащ, джылахъстэнейхэм «Энергетик»-р хагъащIэфакъым. Арати, дыжьын медалхэр зэпыщIа дзэхэсхэм яIэрыхьащ, «Тэрчым» домбеякIыр лъысащ.

КIэух джэгуГъуэм щызэхкIащ Къэрэгъэш и «Иналым» дзщIыгъуу гуп нэхъыщхьэр зыбгынэнымрэ абы къэхъуащэ папщIэ зэпэщIэуэ зэIуащIэхэм хэтыну командитIымрэ. Ныкъыкъуэхэм ящыщу «Къундетейр», «ЛогоВАЗ»-м, «Исльэмейр», «Шэджэм-2»-р, иужь зэIуащIэм текIуэныгъэхэр къыщахьри, къелащ. Ар зыхуэзфIэмыкIа «Къундетейр» къекIуэтэхащ.

Абы щыгъуэми, «ЛогоВАЗ»-мрэ «Шэджэм-2»-мрэ я гугъуехьхэр иджыри яухакъым. Къэбэрдей-Балъкъэрым и командэ нэхъыфIхэм къахэнэн папщIэ ахэр яIущIэнущ япэ гупым ещанэ-еплIанэ увыпIэхэр къыщызыхьахэм. ТекIуэныгъэр зыIэрагъэхьэмэщ я Iуэхур щытэмэмынур, армырамэ къраГъэлъэхьэшхынущ.

Гъэущхьауэхэм я зэпеуэми дыяыпэмыхIыа къыщыхъуэкъым. ФIэщщыгъуэгъуейт мы гъэм и кIыхьагъэм бжьыпэр зыIыгъа Прохладнэ и «Энергетик»-м и пашэ Иуан Азрэт ар иужь джэгуГъуэм зыгуэрым Iэригъэхьэну. Я хьэрхуэрэгуэхэм яхудигъэкIа топхэм я бжьыгъэр пIыщIым нигъэри, гъуащхьауэ нэхъыфIым и саугъэтыр абы чемпионым гъэм и дыщэ медалым дыщIигъужащ.

ЩIыгъуаэз фыхуэтщIынщ Къэбэрдей-Балъкъэрым футболымкIэ и чемпионатым 2020 гъэм щекIуэкIа зэхьэзэхуэм и кIэух джэгуГъуэм ирикIуа бжьыгъэхэр: **«�логоВАЗ»** (Бабугент) - **«Нарт»** (Нарткъалэ) - **3:0**, **«Исльэмей»** (Исльэмей) - **«Бахъсэн»** (Бахъсэн) - **3:0**, **«Шэджэм-2»** (Шэджэм ЕтIуанэ) - **«Урыху»** (Урыху) - **4:1**, **«Спартак-Д»** (Налшык) - **«Къундетей»** (Шэджэм) - **4:1**, **«Тэрч»** (Тэрч) - **«Энергетик»** (Прохладнэ) - **2:2**, **«Налшык»** (Налшык) - **«Малка»** (Малкэ) - **4:2**, **«ЩэрджэсI»** (Шэрджэм) - **«Родник»** (Псынэдзэ) - **0:3**, **«Инал»** (Къэрэгъэш) - **«ХьэтIохъущыкъуей»** (ХьэтIохъущыкъуей) - **2:4**.

ХЬЭТАУ Ислъам.

Къэбэрдей-Балъкъэрым футболымкIэ и гуп нэхъыщхьэм 2020 гъэм зэхьэзэхуэр зэрыщекIуэкIыр

	Командэхэр	Дж.	Къ.	З.	ФI.	Т.	О.
1.	«Энергетик»	30	25	3	2	131-35	78
2.	«Родник»	30	21	5	4	108-46	68
3.	«Тэрч»	30	20	5	5	72-32	65
4.	«Налшык»	30	19	2	9	76-42	59
5.	«Спартак-Д»	30	17	6	7	95-39	57
6.	«ХьэтIохъущыкъуей»	30	16	6	8	74-60	54
7.	«Малка»	30	13	5	12	87-85	44
8.	«Бахъсэн»	30	12	5	13	68-67	41
9.	«Урыху»	30	10	2	18	68-101	32
10.	«Исльэмей»	30	9	4	17	60-76	31
11.	«Шэрджэс»	30	9	3	18	72-107	30
12.	«Нарт»	30	9	3	18	58-89	30
13.	«ЛогоВАЗ»	30	7	8	15	61-95	29
14.	«Шэджэм-2»	30	8	4	18	56-89	28
15.	«Къундетей»	30	7	4	19	56-96	25
16.	«Инал»	30	4	4	22	60-143	16

«Дахэнагъуэ» пьесэр ягъэлъагъуэ

Щоджэнцыкlу Алий и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым щагъэлъэгъуащ адыгэ драматург цIэрыIуэ Акъсыпэ Залымхъан и «Дахэнагъуэ» пьесэм къытращIыкIа спектаклыр. Ар игъэуващ Къэбэрдей-Балъкъэр, Ингуш республикэхэм гъэзджэжьэкIа щIыхь зиIэ я лэжьакIуэ, режиссёр Шэрджэс Мухьэмэд.

АДЫГЭ лъэпкъ театрым и классик хъуа драматург Акъсыпэ Залымхъан и пьесэр зрэзыувыпIэ къехъулIащ Къэбэрдей-Балъкъэрыр етIанэгъэ илъэси 100 зэрырикъум и щIыкIкI тестым къратащ грантым и фIыгъэкIэ.

«Дахэнагъуэ» спектаклым и художник-постановщикыр КъБР-м и цIыхубэ сурэтыщI, Художественэхэмкlэ Урысей Академием хэт **ململ Руслан**. Артистхэм я фэмIыхьэгъуэхэр зи Iэрыкlыр дэрбзэр цIэрыIуэ **ХьэцIыкlу Мадинэщ**.

ФIымрэ Iеймрэ я зэпэщIэтыныгъэм теухуауэ Акъсыпэм 1942 гъэм итха пьесэр нобэрей зэманми зэрыпэджэжыр ди нэгу щIокI. Премьерэм цIыхуэхуэ щызэхуэсами, эпидемием и хабзэхэр къызэпамыуду ар ирагъэкIыкIащ.

ТЕКIУЖЬ Заретэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и депутатхэмрэ КъБР-м и Парламентым и Аппаратым и лэжьакIуэхэмрэ КъБР-м и Парламентым и Iуэхухэр къызэгъэпэщныгъэ, мыльку я лъэныкъуэкIэ зэтеуцхуауэ щытыныкIэ и управленэм и чэнджэщагъу **Отаровэ ФатIимэ Магомед и пхъум** хуогузавэ абы и анэ **Отаровэ (Атакуевэ) Зое Исса и пхъур** дунейм зэрехьажам къыхэкIыу.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и депутатхэмрэ КъБР-м и Парламентым и Аппаратым и лэжьакIуэхэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Жылагъуэ советым хэта **Щоджэн Роберт Исуф и къуэм** и Iыхьлыхэмрэ я благъэхэмрэ яхуогузавэ ар дунейм зэрехьажам къыхэкIыу.

КъБР-м Узыншагъэр хъумэнымкIэ и министерствэр, Къэбэрдей Адыгэ Хасэм хэтхэр, «Адыгэ псалъэ» газетым и лэжьакIуэхэр **Бицухэ Георгий, Вадим, Маринэ сымэ** ях